
DERS BİLGİ PAKETİ

Dersin Adı

SBE1000 Bilimsel Araştırma Metotları ve Bilim Ahlakı

Dersin Kodu

SBE 1000-2000

Dersin Türü

Zorunlu

Dersin Düzeyi

Lisansüstü (Yüksek Lisans / Doktora)

AKTS

7 AKTS

Yarıyıl

Güz / Bahar

Dersi Veren Birim

İlahiyat Fakültesi – Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
(Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Dinler Tarihi)

Dersin Amacı

Bu dersin amacı, lisansüstü öğrencilerin bilimsel araştırmayı yalnızca teknik bir yazım süreci olarak değil, **bilim felsefesi, epistemoloji, yöntem, etik ve dijital araçlar** ile bütünleşik bir düşünme ve üretim faaliyeti olarak kavramalarını sağlamaktır. Ders, öğrencilerin kendi alanlarına özgü **araştırma problemleri, amaç cümleleri, araştırma soruları ve hipotezler**

geliştirebilmelerini; bilimsel metin yazımının temel bölümlerini (başlık, özet, giriş, sonuç) **uygulamalı** biçimde yazabilmelerini ve akademik etik ilkelerini içselleştirmelerini hedefler.

Dersin Öğrenme Çıktıları

Bu dersi başarıyla tamamlayan öğrenci:

1. Bilimsel bilginin felsefi temellerini ve sosyal bilimlerdeki tartışmalarını açıklar.
2. Pozitivist, yorumlayıcı ve eleştirel bilim yaklaşımlarını karşılaştırır.
3. Kendi araştırma alanını uygun bilim felsefesi ve yöntemle ilişkilendirir.
4. Bilimsel araştırma problemi ile araştırma konusunu ayırt eder.
5. Alanına uygun problem, amaç, araştırma sorusu ve hipotez cümleleri yazar.
6. Nicel ve nitel yöntemlerin mantığını ve sınırlarını açıklar.
7. SPSS ve MAXQDA gibi analiz yazılımlarının hangi araştırma türlerinde nasıl kullanıldığını kavrar.
8. Bilimsel metinlerde etik ihlalleri tanır ve bunlardan kaçınır.
9. APA ve İSNAD atıf sistemlerini doğru biçimde uygular.
10. Yapay zekâ araçlarını akademik yazımda etik ve sınırlı biçimde kullanır.

Haftalık Ders İçeriği

1. Hafta – Bilimsel Bilgi ve Bilim Felsefesine Giriş

- Bilimsel bilgi nedir?
- Gündelik bilgi, inanç bilgisi ve bilimsel bilgi ayrımı
- İlahiyat ve Din Bilimleri'nde “bilim yapma” sorunu
- Bilginin epistemolojik temelleri

2. Hafta – Bilim Felsefesi Yaklaşımları

- Pozitivizm (Comte)
- Yanlışlanabilirlik (Popper)
- Paradigma ve bilimsel devrimler (Kuhn)
- Yorumlayıcı yaklaşım (Weber, Dilthey)
- Eleştirel teori ve ideoloji eleştirisi

3. Hafta – Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları

- Açıklama ve anlama ayrımı
- Nedensellik, bağlam ve genelleme sorunu
- Nicel ve nitel yöntemlerin epistemolojik arka planı
- Din Bilimleri alanları için yöntemsel konumlanma
(Bu hafta, önceki taslaktaki 4. haftanın içeriğiyle bütünleştirilmiştir.)

4. Hafta – Bilimsel Araştırma Konusu ve Problemi

- Konu–problem ayrımı
- Bilimsel problem türleri
- Yanlış problem cümleleri (normatif, ideolojik, belirsiz)

5. Hafta – Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçlar

- Amaç cümlesi yazım ilkeleri
- Problem–amaç uyumu
- Alt amaçların işlevi

6. Hafta – Araştırma Soruları

- Araştırma sorusu nedir?
- Nitel ve nicel araştırma soruları
- Soru yazımında yapılan yaygın hatalar

7. Hafta – Hipotez Yazımı ve Değişken Mantığı

- Hipotez türleri
- Bağımlı ve bağımsız değişkenler
- Din Bilimleri alanında hipotezin sınırları

8. Hafta – Araştırma Tasarımı ve Yöntem

- Nicel, nitel ve karma desenler
- Veri türleri
- Yöntem–problem uyumu

9. Hafta – Bilimsel Metinlerde Yapı ve Başlıklandırma

- Başlık yazım ilkeleri
- Alt başlık hiyerarşisi
- Tez ve makale yapısının karşılaştırılması

10. Hafta – Nicel Veri Analizi ve SPSS Tanıtımı

- Nicel veri mantığı
- SPSS'in kullanım alanları
- Betimsel analizlere genel bakış

11. Hafta – Nitel Veri Analizi ve MAXQDA Tanıtımı

- Nitel veri ve kodlama mantığı
- Tema oluşturma
- Görüşme ve doküman analizi

12. Hafta – Bilimsel Araştırmada Etik

- Bilimsel etik ilkeleri
- İntihal, öz-intihal, veri uydurma
- Etik kurul süreçleri

13. Hafta – Atıf Sistemleri ve Kaynakça Yönetimi

- APA ve İSNAD atıf sistemleri
- Zotero ve Mendeley kullanımı
- Metin içi atıf ve kaynakça uyumu

14. Hafta – Yapay Zekâ ve Akademik Yazım

- Yapay zekânın akademik yazımdaki yeri

- Etik kullanım ilkeleri
- AI destekli taslak oluşturma ve insan denetimi

Ölçme ve Değerlendirme

Değerlendirme Unsuru	Oran
Derse aktif katılım	%10
Uygulama / atölye çalışmaları	%20
Ara ödev	%30
Final ödevi	%40

Dersin İş Yüğü (AKTS)

- Ders saati: 42 saat
 - Okuma ve hazırlık: 50 saat
 - Ödevler: 60 saat
 - Final ödevi: 40 saat
- Toplam:** 192 saat \approx 7 AKTS

Temel Kaynaklar

- Creswell, J. W. *Research Design*
- Punch, K. *Introduction to Social Research*
- APA Publication Manual (7th ed.)
- YÖK – Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğı Yönergesi

1. HAFTA DERS METNİ

Bilimsel Bilgi Nedir? Bilim Felsefesine Giriş ve Din Bilimleri Bağlamı

1. Giriş: Lisansüstü Düzeyde “Bilim Yapmak” Ne Demektir?

Lisansüstü eğitime başlayan öğrencilerin büyük bir kısmı, bilimsel araştırmayı teknik bir faaliyet olarak algılar: konu seçmek, literatür taramak, yazmak ve teslim etmek. Oysa bilimsel araştırma, bu teknik adımların çok ötesinde, **bilginin ne olduğu, nasıl üretildiği, hangi koşullarda geçerli sayıldığı ve hangi sınırlar içinde anlamlı olduğu** sorularına verilen örtük cevaplar üzerine inşa edilir. Bu nedenle bilimsel araştırmayı öğrenmenin ilk adımı, yazım tekniklerinden önce, **bilimsel bilginin mahiyetini** kavramaktır.

Özellikle İlahiyat Fakültesi bünyesinde yer alan Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi gibi alanlarda bilimsel araştırma yapmak, klasik doğa bilimlerinden farklı bir epistemolojik dikkat gerektirir. Bu alanlarda araştırmacı, çoğu zaman anlam dünyaları, inanç biçimleri, değer sistemleri ve tarihsel bağlamlarla çalışır. Dolayısıyla burada “bilim” dediğimiz şey, yalnızca ölçmek ve saymakla sınırlı değildir; **anlamayı, yorumlamayı ve bağlam içinde açıklamayı** da kapsar.

Bu dersin ilk haftası, öğrenciyi doğrudan “nasıl yazılır?” sorusuna değil, ondan daha temel olan “**Ben ne tür bir bilgi üretiyorum?**” sorusuna yöneltmeyi amaçlar.

2. Bilgi Türleri: Gündelik Bilgi, İnanç Bilgisi ve Bilimsel Bilgi

Bilgi, tekil ve homojen bir yapı değildir. İnsanlar farklı bağlamlarda farklı bilgi türlerine başvururlar. Gündelik hayatta kullanılan bilgi, çoğu zaman deneyime, alışkanlığa ve sağduyuya dayanır. Örneğin “çocuklar ergenlikte asi olur” ifadesi gündelik bilgiye örnektir. Bu tür bilgi, çoğu zaman genelleştirici ve sorgulanmamış kabuller içerir.

İnanç bilgisi ise, doğruluğunu aşkın bir kaynağa dayandırır. Teolojik bilgi bu kategoride değerlendirilir. İnanç bilgisi, bilimsel bilgiyle aynı doğrulama ölçütlerine tabi değildir; çünkü amacı açıklamak değil, anlamlandırmak ve yön vermektir.

Bilimsel bilgi ise sistematik, yöntemli ve denetlenebilir bir bilgi türüdür. Bilimsel bilginin ayırt edici özelliği, **kişisel kanaatlerden ve normatif yargılardan arındırılmaya çalışılmasıdır**. Ancak bu, bilimsel bilginin tamamen değerden bağımsız olduğu anlamına gelmez. Özellikle sosyal bilimlerde, araştırmacının değerleri, bakış açısı ve teorik tercihi, üretilen bilgiyi dolaylı biçimde etkiler.

Din Bilimleri alanında çalışan bir araştırmacı için bu ayırım hayati önemdedir. Çünkü araştırmacı, çoğu zaman hem inanan bir özne hem de bilimsel gözlem yapan bir analisttir. Bu ikili konum, bilimsel bilginin sınırlarının farkında olmayı zorunlu kılar.

3. Bilimsel Bilginin Temel Özellikleri

Bilimsel bilgi belirli özelliklere sahiptir:

1. **Sistematiklik:** Bilimsel bilgi rastgele değil, belirli bir plan ve yöntem dahilinde üretilir.
2. **Gerekçelendirilebilirlik:** İddialar, veri ve mantıksal akıl yürütme ile desteklenir.
3. **Eleştiriye Açıklık:** Bilimsel bilgi mutlak doğrular değil, geçici kabuller üretir.
4. **Şeffaflık:** Kullanılan yöntem, veri ve analiz açıkça belirtilir.
5. **Tekrarlanabilirlik (özellikle nicel araştırmalarda):** Aynı yöntemle benzer sonuçlara ulaşılabilmesi beklenir.

Din Sosyolojisi veya Din Psikolojisi gibi alanlarda yapılan araştırmalarda, bu özelliklerin tümü aynı düzeyde karşılanamayabilir. Örneğin nitel bir görüşme çalışması birebir tekrarlanamaz; ancak yöntemsel şeffaflık ve analitik tutarlılık yine de korunabilir.

4. Bilim Felsefesi Neden Bu Dersin Başında Yer Alıyor?

Bilim felsefesi, bilimin ne yaptığını değil, **bilimin ne yaptığını düşündüğünü** sorgular. Bir başka deyişle, bilim felsefesi, bilimsel faaliyetlerin arkasındaki varsayımları görünür kılar. Her araştırma, farkında olunsun da olunmasın da, belirli bir bilim anlayışına dayanır.

Örneğin:

- Ölçülebilen olgulara odaklanan bir araştırma, genellikle **pozitivist** bir bakış açısını varsayar.
- Anlam dünyalarını ve öznel deneyimleri merkeze alan bir çalışma, **yorumlayıcı** bir geleneğe yaslanır.
- Güç ilişkilerini ve ideolojik yapıları sorgulayan çalışmalar ise **eleştirel teori** ile ilişkilidir.

Bu nedenle bilim felsefesi, yöntemden önce gelmelidir. Çünkü yöntem, bilim anlayışının bir sonucudur. Öğrencinin “hangi yöntemi kullanmalıyım?” sorusuna vereceği cevap, “bilimi nasıl anlıyorum?” sorusundan bağımsız değildir.

5. Din Bilimleri Açısından Bilim Yapmanın Özgüllüğü

Din Bilimleri alanında bilimsel araştırma yapmanın bazı özgül zorlukları vardır:

- Araştırma nesnesi çoğu zaman **kutsal kabul edilen** olgularla ilişkilidir.
- Araştırmacı, çoğu zaman araştırdığı alanın **içinden gelen** bir özne konumundadır.
- Normatif (olması gereken) ile analitik (olan) arasındaki sınır kolayca bulanıklaşabilir.

Bu nedenle Din Bilimleri’nde bilimsel araştırma, yalnızca teknik değil aynı zamanda **etik ve refleksif** bir faaliyettir. Araştırmacı, kendi konumunun, inançlarının ve önkabullerinin farkında olmak zorundadır. Bu farkındalık, bilim felsefesinin sağladığı en önemli kazanımlardan biridir.

6. Bu Haftanın Dersle İlişkili Uygulaması

Sınıf içi uygulama önerisi:

Öğrencilerden aynı konuya ilişkin üç farklı metin parçası incelenir:

1. Teolojik bir metin
2. Sosyolojik bir makale
3. Psikolojik bir araştırma özeti

Öğrencilerden şu sorulara cevap vermeleri istenir:

- Bu metinler hangi bilgi türünü temsil ediyor?
- Bilimsel olan hangisi? Neden?
- Hangi varsayımlar açık, hangileri örtük?

Bu uygulama, öğrencinin daha ilk haftadan itibaren **bilimsel metni tanıma refleksi** kazanmasını sağlar.

7. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Bilimsel bilginin ne olduğunu ve ne olmadığını kavrar.
- Din Bilimleri’nde bilim yapmanın özgüllüğünü fark eder.
- Kendi araştırmacı konumunu sorgulamaya başlar.

Bu farkındalık, ilerleyen haftalarda problem, amaç ve hipotez yazımında yapılacak tüm uygulamaların **zihinsel zeminini** oluşturacaktır.

2. HAFTA DERS METNİ

Bilim Felsefesi Yaklaşımları: Pozitivizmden Yorumlayıcı ve Eleştirel Geleneğe

1. Giriş: “Hangi Bilim?” Sorusunun Kaçınılmazlığı

Bilimsel araştırma, çoğu zaman tarafsız, nesnel ve evrensel bir faaliyet olarak sunulur. Ancak bilim tarihine ve bilim felsefesine yakından bakıldığında, “bilim” adı altında yürütülen faaliyetlerin **tek bir anlayışa** dayanmadığı açıkça görülür. Aksine, farklı dönemlerde ve farklı disiplinlerde bilimsel bilginin ne olduğu, nasıl üretileceği ve hangi ölçütlerle geçerli sayılacağı konusunda **derin görüş ayrılıkları** ortaya çıkmıştır.

Bu nedenle lisansüstü düzeyde bir araştırmacının kendisine sorması gereken temel sorulardan biri şudur:

“Ben hangi bilim anlayışı içinde araştırma yapıyorum?”

Bu soru, yalnızca teorik bir merak değildir. Seçilen bilim anlayışı; araştırma sorusunu, yöntemi, veri türünü, analiz biçimini ve hatta sonuçların nasıl yorumlanacağını doğrudan etkiler. Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi gibi alanlarda bu soru daha da kritik hâle gelir; çünkü bu alanlar hem doğa bilimlerinden hem de klasik teolojiden farklı bir epistemolojik zeminde yer alır.

Bu hafta, modern bilim felsefesinin temel yaklaşımları ele alınacak; her bir yaklaşımın **bilgi anlayışı, yöntem tercihi** ve **Din Bilimleri’ne yansımaları** tartışılacaktır.

2. Pozitivizm: Bilimi Doğa Bilimlerine Benzetme Çabası

2.1. Pozitivizmin Temel Varsayımları

Pozitivizm, modern bilimin ilk sistematik felsefi çerçevesini sunan yaklaşımlardan biridir. Auguste Comte ile özdeşleşen bu yaklaşım, bilimi metafizikten ve teolojiden ayırarak **olguya dayalı** bir bilgi türü olarak tanımlar. Pozitivizme göre:

- Gerçek bilgi, **gözlemlenebilir ve ölçülebilir** olgulara dayanır.
- Bilimin amacı, doğa yasalarına benzer **toplumsal yasalar** keşfetmektir.
- Değer yargıları bilimsel bilginin dışında tutulmalıdır.
- Açıklama, bilimsel faaliyetin temel hedefidir.

Bu yaklaşımda bilim, mümkün olduğunca doğa bilimlerine benzetilmeye çalışılır. Toplum da doğa gibi işleyen bir sistem olarak görülür.

2.2. Pozitivizmin Yöntem Anlayışı

Pozitivist bilim anlayışı, nicel yöntemleri merkeze alır. Ölçme, istatistik, deney ve anket gibi araçlar bu yaklaşımın temel yöntemleridir. Bilginin geçerliliği, çoğu zaman **sayısal doğrulanabilirlik** ile ilişkilendirilir.

Din Psikolojisi alanında yapılan bazı ölçek çalışmaları, dindarlık düzeyi ölçümleri veya tutum araştırmaları bu yaklaşımın etkisini taşır. Ancak burada kritik bir soru ortaya çıkar: **Dindarlık gerçekten sayılarla tam olarak ölçülebilir mi?**

2.3. Pozitivizmin Din Bilimleri Açısından Sınırları

Pozitivizmin Din Bilimleri'ndeki en büyük problemi, dinin **anlam, niyet ve sembol** boyutunu yeterince hesaba katamamasıdır. İnanç, yalnızca davranışsal göstergelerden ibaret değildir. Ritüeller, deneyimler ve kutsal tasavvurları yalnızca ölçülebilir değişkenlere indirgemek, dinî olgunun zenginliğini daraltabilir.

Bu nedenle pozitivizm, Din Bilimleri'nde kullanıldığında genellikle **sınırlı ve dikkatli** biçimde tercih edilmelidir.

3. Popper ve Yanlışlanabilirlik: Bilimsel Bilginin Geçiciliği

3.1. Popper'ın Pozitivizme Eleştirisi

Karl Popper, pozitivizmin bilim anlayışına önemli bir eleştiri getirerek bilim felsefesinde yeni bir yön açmıştır. Popper'a göre bilimsel bilginin temel özelliği doğrulanabilirlik değil, **yanlışlanabilirliktir**.

Popper'ın temel iddiası şudur:

Bir teori ne kadar doğrulanırsa doğrulansın, kesin olarak doğru olduğu söylenemez; ancak yanlışlanabiliyorsa bilimsel sayılabilir.

Bu yaklaşım, bilimi dogmatik doğrular üretme faaliyeti olmaktan çıkarıp **sürekli eleştiriye açık bir süreç** hâline getirir.

3.2. Popperci Bilim Anlayışının Sonuçları

Popper'a göre:

- Bilim, kesinlik değil **olasılık** üretir.
- Teoriler geçicidir.
- Eleştiri ve deneme bilimin motorudur.

Bu yaklaşım, özellikle sosyal bilimlerde araştırmacının **iddia sınırlarını bilmesi** açısından son derece öğreticidir. Din Sosyolojisi alanında yapılan genelleştirmeler, bu perspektifle daha temkinli biçimde kurulabilir.

4. Kuhn ve Paradigma: Bilimin Tarihselliği

4.1. Paradigma Kavramı

Thomas Kuhn, bilimsel faaliyetin yalnızca mantıksal değil, aynı zamanda **tarihsel ve toplumsal** bir süreç olduğunu ileri sürer. Kuhn’a göre bilim, doğrusal biçimde ilerlemez; belirli **paradigmalar** etrafında şekillenir.

Paradigma, bir bilim topluluğunun:

- Hangi soruları sorduğunu,
- Hangi yöntemleri meşru gördüğünü,
- Hangi sonuçları kabul edilebilir saydığını belirleyen çerçevedir.

4.2. Bilimsel Devrimler ve Kırılmalar

Kuhn’a göre bilim tarihinde dönemsel olarak “normal bilim” evreleri ve “bilimsel devrimler” yaşanır. Paradigmalar kriz yaşadığında, yerlerini yeni paradigmalar alır.

Bu yaklaşım, Din Bilimleri’nde yöntem tartışmalarını anlamak için son derece işlevseldir. Örneğin, klasik din sosyolojisinden çağdaş post-seküler yaklaşımlara geçiş, bir tür paradigma değişimi olarak okunabilir.

5. Yorumlayıcı Yaklaşım: Anlamak mı, Açıklamak mı?

5.1. Weber ve Anlama Sosyolojisi

Max Weber, pozitivist açıklama anlayışına karşı çıkarak sosyal bilimlerin temel amacının **anlamak (Verstehen)** olduğunu savunur. İnsan eylemleri, doğa olayları gibi mekanik neden–sonuç ilişkileriyle açıklanamaz; çünkü bu eylemler **anlam yüklüdür**.

Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi açısından bu yaklaşım kritik önemdedir. Bir ritüelin, bir inanç biçiminin ya da bir dini pratiğin ne anlama geldiği, ancak onu yaşayan öznenin perspektifinden anlaşılabilir.

5.2. Yorumlayıcı Yöntemlerin Özellikleri

- Nitel veri ağırlıklıdır.
- Görüşme, gözlem ve metin analizi ön plandadır.
- Genellemeden çok **derinlik** hedeflenir.
- Araştırmacının konumu gizlenmez; aksine refleksif biçimde ele alınır.

6. Eleştirel Teori: Bilim, Güç ve İdeoloji

Eleştirel teori, bilimi tarafsız bir faaliyet olarak görmez. Aksine, bilginin iktidar ilişkileriyle iç içe geçtiğini savunur. Frankfurt Okulu düşünürlerine göre bilim, mevcut toplumsal düzeni yeniden üretebilir.

Din alanında bu yaklaşım, özellikle **din–iktidar–ideoloji** ilişkilerini analiz eden çalışmalarda kendini gösterir. Radikalleşme, dini araçsallaştırma ve dini söylemlerin politik kullanımı bu perspektifle ele alınabilir.

7. Din Bilimleri Öğrencisi İçin Bilim Felsefesinin Pratik Önemi

Bu haftanın temel kazanımı şudur:
Yöntem seçimi teknik değil, felsefi bir tercihtir.

Bir öğrenci:

- Nicel bir ölçek çalışması yapıyorsa, örtük olarak pozitivist bir zemine yaslanır.
- Derinlemesine görüşme yapıyorsa, yorumlayıcı geleneğe yaklaşır.
- Güç ve ideoloji eleştirisi yapıyorsa, eleştirel teoriyle ilişki kurar.

Bu farkındalık, ilerleyen haftalarda yazılacak problem, amaç ve hipotez cümlelerinin **bilinçli** olmasını sağlar.

8. Haftalık Uygulama Önerisi

Uygulama:

Öğrencilerden kendi tez/araştırma alanlarını düşünerek şu sorulara yazılı cevap vermeleri istenir:

1. Araştırmam daha çok açıklamayı mı, anlamayı mı hedefliyor?
2. Hangi bilim felsefesi yaklaşımına daha yakınım?
3. Bu tercih yöntemimi nasıl etkiliyor?

Bu kısa yazı, öğrencinin araştırma sürecine **refleksif bir başlangıç** yapmasını sağlar.

9. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Bilim felsefesindeki temel yaklaşımları tanır.
- Kendi araştırmasının epistemolojik konumunu düşünmeye başlar.
- Yöntemi “araç” değil, “bakış açısı” olarak görmeye başlar.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **sosyal bilimlerde yöntem tartışmalarının** doğrudan zeminini oluşturur.

3. HAFTA DERS METNİ

Sosyal Bilimlerde Yöntem Tartışmaları: Açıklama–Anlama, Nicel–Nitel Ayrımı ve Din Bilimleri’nde Yöntemsel Konumlanma

1. Giriş: Yöntem Bir Teknik mi, Bir Tavrı mı?

Lisansüstü öğrenciler yöntem konusuna çoğu zaman “hangi yöntemi seçmeliyim?” sorusuyla yaklaşır. Bu soru teknik olarak meşru olmakla birlikte, eksiktir. Çünkü yöntem, yalnızca veri toplamak için kullanılan araçlar bütünü değildir; yöntem, daha derinde, **dünyayı nasıl gördüğümüzle**, insan davranışını nasıl anlamlandırdığımızla ve bilginin ne olduğuna dair varsayımlarımızla doğrudan ilişkilidir.

Bu nedenle sosyal bilimlerde yöntem tartışması, doğrudan **bilim felsefesi tartışmalarının bir uzantısıdır**. Açıklama mı yapıyoruz, yoksa anlamaya mı çalışıyoruz? İnsan davranışını neden–sonuç ilişkileriyle mi ele alıyoruz, yoksa anlam, niyet ve bağlamı merkeze mi alıyoruz? Bu sorulara verilen cevaplar, seçilen yöntemi belirler.

Bu hafta, sosyal bilimlerdeki temel yöntem tartışmaları ele alınacak; ardından bu tartışmalar **Din Eğitimi, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi** alanlarına uygulanacaktır.

2. Açıklama (Erklären) ve Anlama (Verstehen) Ayrımı

2.1. Açıklama Mantığı

Açıklama, özellikle doğa bilimlerinden sosyal bilimlere taşınmış bir yaklaşımdır. Bu mantığa göre bilimsel bilginin amacı, olgular arasındaki **nedensel ilişkileri** ortaya koymaktır. “X arttığında Y artar mı?”, “X, Y’yi etkiler mi?” gibi sorular açıklayıcı yaklaşımın tipik sorularıdır.

Bu yaklaşımda:

- Değişkenler arası ilişki esastır.
- Ölçme ve sayısallaştırma ön plandadır.
- Genelleme önemli bir hedeftir.

Din Psikolojisi alanında yapılan birçok nicel çalışma bu mantıkla yürütülür. Örneğin, “Dini başa çıkma düzeyi ile psikolojik dayanıklılık arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusu açıklayıcı bir sorudur.

2.2. Anlama Mantığı

Anlama yaklaşımı ise insan eylemlerinin yalnızca dışsal nedenlerle açıklanamayacağını savunur. İnsan, anlam yükleyen bir varlıktır ve davranışları ancak **öznel anlam dünyaları** dikkate alınarak çözümlenebilir.

Bu yaklaşımda:

- Niyet, anlam ve bağlam ön plandadır.
- Nitel veri ağırlıklıdır.
- Amaç genelleme değil, derinliktir.

Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi alanlarında, özellikle ritüel, sembol ve inanç pratiklerini inceleyen çalışmalar bu yaklaşımı benimser.

2.3. Din Bilimleri Açısından Kritik Nokta

Dinî olgular, hem davranışsal hem de anlam boyutu içerir. Bu nedenle Din Bilimleri’nde açıklama ve anlama çoğu zaman **birbirini dışlayan değil, tamamlayan** yaklaşımlar olarak düşünülmelidir. Ancak araştırmacı, hangi boyuta ağırlık verdiğini açıkça belirtmek zorundadır.

3. Nicel Yöntem: Gücü ve Sınırları

3.1. Nicel Yöntemin Temel Özellikleri

Nicel yöntem:

- Sayısal verilerle çalışır.
- Ölçme araçları (anket, ölçek) kullanır.

- İstatistiksel analizlere dayanır.
- Genelleme iddiası taşır.

Bu yöntemin en büyük gücü, **geniş örneklerle çalışabilme** ve sonuçları sayısal olarak ifade edebilme kapasitesidir.

3.2. Nicel Yöntemin Din Bilimleri'ndeki Kullanımı

Din Psikolojisi ve Din Eğitimi alanlarında nicel yöntem sıkça kullanılır. Dini tutumlar, değerler, motivasyonlar ve eğitsel çıktılar çoğu zaman ölçekler aracılığıyla ölçülür.

Ancak burada önemli bir metodolojik risk vardır:
Ölçülen şey gerçekten ölçülmek istenen şey midir?

Bir ölçek, dindarlığın yalnızca belirli bir boyutunu yakalayabilir. Bu nedenle nicel sonuçlar, çoğu zaman **indirgemeci** bir risk taşır.

4. Nitel Yöntem: Derinlik ve Bağlam

4.1. Nitel Yöntemin Temel Özellikleri

Nitel yöntem:

- Sözel, yazılı ve görsel verilerle çalışır.
- Görüşme, gözlem, doküman analizi gibi teknikleri kullanır.
- Bağlamı merkeze alır.
- Araştırmacının konumunu görünür kılar.

Bu yöntemde amaç, sayılar üretmek değil; **anlam haritaları** çıkarmaktır.

4.2. Din Bilimleri'nde Nitel Yöntemin Önemi

Din Sosyolojisi ve Dinler Tarihi alanlarında nitel yöntem vazgeçilmezdir. İnanç pratikleri, ritüeller, dini anlatılar ve tarihsel metinler ancak nitel yaklaşımla derinlemesine analiz edilebilir.

Örneğin, bir dini grubun radikalleşme sürecini anlamak için yalnızca anket yapmak yeterli değildir; grup içi söylemler, deneyimler ve semboller analiz edilmelidir.

5. Karma Yöntem: İki Dünyayı Birleştirme Çabası

Karma yöntem, nicel ve nitel yaklaşımların birlikte kullanılmasıdır. Bu yaklaşım, özellikle Din Eğitimi alanında son yıllarda yaygınlaşmıştır.

Karma yöntemin avantajı:

- Nicel verinin genelleme gücü
- Nitel verinin derinlik kapasitesi

Ancak karma yöntem, **iki yöntemi üst üste koymak** değildir. Her iki yöntemin hangi soruya cevap verdiği açıkça belirlenmelidir.

6. Din Bilimleri Alanlarına Göre Yöntemsel Konumlanma

6.1. Din Eğitimi

- Karma yöntem sıklıkla tercih edilir.
- Eğitim çıktıları nicel; sınıf içi süreçler nitel analiz edilir.

6.2. Din Psikolojisi

- Nicel yöntem baskındır.
- Ancak son yıllarda nitel görüşme çalışmaları artmaktadır.

6.3. Din Sosyolojisi

- Nitel yöntem ağırlıklıdır.
- Nicel çalışmalar destekleyici olarak kullanılır.

6.4. Dinler Tarihi

- Tarihsel–karşılaştırmalı yöntem esastır.
- Metin analizi ve bağlamsal yorum ön plandadır.

Bu ayırım, mutlak değildir; ancak öğrenciye **yöntemsel farkındalık** kazandırır.

7. Yöntem Seçiminde Yapılan Yaygın Hatalar

- Yöntemi moda göre seçmek
- Yöntemi danışmana göre belirlemek
- Yöntemi savunamamak
- Veri ile yöntemi uyumsuz seçmek

Bu hataların ortak noktası, yöntemin **bilim felsefesi ve problemle ilişkilendirilmemesidir**.

8. Haftalık Uygulama

Uygulama:

Öğrencilerden kendi araştırma konularını düşünerek şu metni yazmaları istenir:

“Araştırmamda neden nicel/nitel/karma yöntemi tercih ediyorum? Bu tercihin bilim felsefesi açısından gerekçesi nedir?”

(1–1,5 sayfa)

Bu metin, ileride yazılacak **yöntem bölümünün çekirdeğini** oluşturur.

9. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Yöntemi teknik değil, epistemolojik bir tercih olarak görür.
- Nicel–nitel ayrımını bilinçli biçimde yapar.
- Kendi alanına uygun yöntemsel konumlanmayı gerekçelendirebilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta başlayacak olan **araştırma problemi yazımı** atölyelerinin doğrudan ön koşuludur.

4. HAFTA DERS METNİ

Araştırma Konusu ve Bilimsel Problem Yazımı: “Ne Hakkında?”dan “Ne Soruyorum?”a

1. Giriş: Lisansüstü Araştırmanın Asıl Başlangıç Noktası

Lisansüstü öğrencilerin en sık yaşadığı tıkanma noktası, genellikle “konu bulma” aşamasında ortaya çıkar. Oysa deneyim gösterir ki asıl sorun konu eksikliği değil, **problem doğru kurulamayıdır**. Öğrenciler çoğu zaman geniş, belirsiz veya normatif ifadeleri “problem” zannederler. Bu durum, araştırmanın daha en başında yönünü kaybetmesine yol açar.

Bu haftanın temel amacı, öğrenciyi şu kritik ayrımı yapabilir hâle getirmektir:

Araştırma konusu ile araştırma problemi aynı şey değildir.

Bilimsel araştırma, bir konu hakkında konuşmak değil; o konuya ilişkin **belirli bir sorunu, boşluğu, gerilimi veya açıklanamayan durumu** analitik biçimde ele almaktır. Bu nedenle problem yazımı, bilimsel araştırmanın **omurgasıdır**.

2. Araştırma Konusu Nedir?

Araştırma konusu, çalışmanın genel ilgi alanını ifade eder. Konu, genellikle geniştir ve birden fazla araştırmaya kapı aralayabilir. Örneğin:

- “Gençlerde dindarlık”
- “Din eğitimi”
- “Türkiye’de dini gruplar”
- “İslam’da aile”

Bu başlıkların her biri **konudur**; ancak tek başına bilimsel problem değildir. Konu, araştırmanın yöneldiği alanı gösterir; fakat araştırmanın **ne soracağını** söylemez.

Konu seçimi, çoğu zaman öğrencinin kişisel ilgileri, akademik birikimi veya toplumsal gündemle ilişkilidir. Bu durum doğaldır. Ancak bilimsel araştırma, bu kişisel ilgiyi **analitik bir soruya dönüştürme** becerisi gerektirir.

3. Bilimsel Problem Nedir?

Bilimsel problem, bir alanda var olan fakat henüz yeterince açıklanamamış, çelişkili biçimde ele alınmış ya da göz ardı edilmiş bir durumu ifade eder. Problem, “bir eksiklik” ya da “bir soru işareti” içerir.

İyi bir bilimsel problem şu özellikleri taşır:

1. **Belirlidir:** Ne hakkında olduğu açıktır.
2. **Sınırlıdır:** Zaman, mekân, örneklem veya bağlam açısından sınırlandırılmıştır.
3. **Araştırılabilir:** Veriyle ele alınabilir.
4. **Analitiktir:** Normatif yargı içermez.
5. **Alanla ilişkilidir:** Literatürle bağ kurar.

Örneğin:

“Gençler dinden uzaklaşıyor mu?” ifadesi, gündelik ve normatif bir sorudur; bilimsel problem değildir.

Buna karşılık:

“Üniversite öğrencilerinin dini pratik algıları ile kurumsal din algıları arasındaki ilişki nasıldır?” ifadesi, bilimsel bir problem kurmaya daha yakındır.

4. Konu–Problem Ayrımında Yapılan Yaygın Hatalar

4.1. Konuyu Problem Zannetmek

“Bu çalışmanın problemi, din eğitiminin önemidir.” Bu ifade, problem değil, **değer yargısıdır**. “Önem” bilimsel bir kategori değildir.

4.2. Normatif Problem Kurmak

“Din eğitimi yeterince iyi verilmemektedir.” Bu ifade, kanıtlanması gereken bir iddia gibi görünse de, çoğu zaman **ön kabul** içerir.

4.3. Çok Genel Problem Yazmak

“Modern dünyada dinin rolü nedir?” Bu soru, tek bir tezle cevaplanamayacak kadar geniştir.

4.4. İdeolojik Problem Kurmak

“Sekülerleşme toplumları dinden uzaklaştırmaktadır.” Bu ifade, araştırmadan önce sonucu ilan eden bir problem türüdür.

Bu hataların ortak özelliği, problemin **analitik değil, kanaat merkezli** olmasıdır.

5. Bilimsel Problem Türleri

Bilimsel problemler farklı biçimlerde kurulabilir:

5.1. Betimleyici Problemler

Bir durumun nasıl olduğunu anlamaya yöneliktir.
Örnek:

“X grubunun dini pratiklere ilişkin algıları nasıldır?”

5.2. İlişkisel Problemler

İki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi sorgular.
Örnek:

“Dini sosyalizasyon ile ahlaki tutumlar arasında bir ilişki var mıdır?”

5.3. Karşılaştırmalı Problemler

Gruplar arası farklara odaklanır.
Örnek:

“Kırsal ve kentsel bölgelerde dini pratik biçimleri arasında fark var mıdır?”

5.4. Yorumlayıcı Problemler

Anlam dünyalarını çözümlemeye yöneliktir.
Örnek:

“Göçmen ailelerde din, kimlik inşasında nasıl anlamlandırılmaktadır?”

Bu türler, öğrencinin **yöntem seçimiyle** doğrudan ilişkilidir.

6. Bilim Felsefesi ve Problem Yazımı Arasındaki Bağ

İlk üç haftada ele alınan bilim felsefesi tartışmaları, problem yazımında artık somutlaşır:

- **Pozitivist yaklaşım** → ölçülebilir ve ilişkisel problemler
- **Yorumlayıcı yaklaşım** → anlam ve deneyim merkezli problemler
- **Eleştirel yaklaşım** → güç, söylem ve ideoloji odaklı problemler

Bu nedenle problem cümlesi, yalnızca dilsel bir yapı değil, **epistemolojik bir beyandır**.

7. İyi Bir Problem Cümlesi Nasıl Yazılır?

İyi bir problem cümlesi genellikle şu sorulara cevap verir:

- Kim?
- Nerede?

- Ne zaman?
- Hangi bağlamda?
- Ne tür bir sorun/ilişki/anlam söz konusu?

Örnek yapı:

“Bu araştırmada, [belirli bir grup] üzerinde, [belirli bir bağlamda], [belirli bir olgunun] nasıl ortaya çıktığı/ilişkili olduğu incelenecektir.”

Ancak dikkat edilmelidir: Problem cümlesi, amaç cümlesi gibi yazılmamalıdır. “İncelenecektir” ifadesi çoğu zaman **amaç** için daha uygundur.

8. Uygulamalı Atölye: Konudan Probleme

Aşama 1

Öğrenci bir konu yazar:

“Din ve gençlik”

Aşama 2

Konu daraltılır:

“Üniversite gençliğinde din algısı”

Aşama 3

Analitik sorun kurulur:

“Üniversite öğrencilerinin bireysel dindarlık algıları ile kurumsal din algıları arasında nasıl bir ilişki bulunmaktadır?”

Bu üç aşama, bilimsel düşüncenin **soyuttan somuta** ilerleyişini gösterir.

9. Haftalık Ödev / Uygulama

Zorunlu uygulama:

Her öğrenci:

1. Kendi alanında **bir araştırma konusu** belirler.
2. Bu konudan hareketle **en az üç farklı problem cümlesi** yazar.
3. Bu problem cümlelerinden hangisinin daha güçlü olduğunu **gerekçelendirir**.

Bu çalışma, ilerleyen haftalarda yazılacak **amaç, araştırma sorusu ve hipotezlerin temelini** oluşturacaktır.

10. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Konu ile problem arasındaki farkı içselleştirir.
- Bilimsel problem yazımında yapılan hataları ayırt eder.
- Kendi araştırmasının omurgasını kurmaya başlar.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **amaç ve alt amaç yazımı** için vazgeçilmezdir.

5. HAFTA DERS METNİ

Araştırmanın Amacı ve Alt Amaçlar: Problem–Amaç Uyumu ve Bilimsel Yön Tayini

1. Giriş: Amaç Yazımı Neden Bu Kadar Kritik?

Bilimsel araştırmalarda sık karşılaşılan temel sorunlardan biri, **iyi kurulmuş bir problem cümlesinin**, zayıf ya da uyumsuz amaç cümleleriyle boşa düşmesidir. Öğrenciler çoğu zaman problem yazımına ciddi emek harcar; ancak amaç bölümüne gelindiğinde metin, ya problemden kopar ya da gereksiz biçimde genişler. Bunun sonucunda araştırmanın yönü belirsizleşir, kapsam kontrolden çıkar ve çalışma savunulamaz hâle gelir.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Araştırmanın amacı, problemin başka kelimelerle tekrarı değil; problemin araştırma sürecine çevrilmiş hâlidir.

Amaç cümlesi, araştırmacının “ne yapacağını” açıklar; problem ise “neden yapılması gerektiğini” gösterir. Bu ikisi arasındaki ilişki kopuksa, araştırma metodolojik olarak zayıflar.

2. Araştırma Amacı Nedir?

Araştırma amacı, çalışmanın **genel yönelimini ve ulaşmak istediği bilgi türünü** ifade eder. Amaç, araştırmanın sınırlarını çizer; neyin çalışmanın içinde, neyin dışında kaldığını belirler.

İyi bir amaç cümlesi şu özellikleri taşır:

1. **Problemle doğrudan ilişkilidir.**
2. **Geneldir ama belirsiz değildir.**
3. **Araştırma faaliyetini ifade eder**, değer yargısı içermez.
4. **Ulaşılabilir ve gerçekçidir.**

Örneğin problem şu şekildeyse:

“Üniversite öğrencilerinin bireysel dindarlık algıları ile kurumsal din algıları arasındaki ilişkinin yeterince incelenmemiş olması”

Bu probleme uygun bir amaç:

“Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin bireysel dindarlık algıları ile kurumsal din algıları arasındaki ilişkiyi incelemektir.”

Burada amaç, problemi **araştırma eylemine dönüştürmektedir.**

3. Amaç Yazımında Yapılan Yaygın Hatalar

3.1. Amaç Yerine Gerekçe Yazmak

“Bu çalışmanın amacı, din eğitiminin önemini ortaya koymaktır.”

Bu ifade bilimsel bir amaç değildir; çünkü “önem” normatif bir kategoridir. Araştırma, önemi kanıtlamak için değil, **olguyu analiz etmek için** yapılır.

3.2. Amaçta Sonucu Önceden İlan Etmek

“Bu çalışmanın amacı, gençlerin dinden uzaklaştığını göstermektir.”

Bu ifade, araştırmanın sonucunu baştan ilan eder ve bilimsel tarafsızlığı ihlal eder.

3.3. Çok Fazla Amaç Yazmak

Bir araştırmada onlarca amaç yazılması, çalışmanın **odaksız** olduğunu gösterir. Amaç, sınırlı ve yönetilebilir olmalıdır.

3.4. Problemden Kopuk Amaç Yazmak

Problem ile amaç arasında doğrudan bir mantık bağı yoksa, araştırmanın bütünlüğü bozulur.

4. Genel Amaç ve Alt Amaç Ayrımı

4.1. Genel Amaç

Genel amaç, araştırmanın ana hedefini ifade eder ve genellikle **tek bir cümleyle** yazılır. Bu cümle, çalışmanın bütün alt bölümlerini kapsayacak genişlikte olmalıdır; ancak muğlak olmamalıdır.

Örnek:

“Bu araştırmanın genel amacı, ortaöğretim öğrencilerinin din derslerine yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri incelemektir.”

4.2. Alt Amaçlar

Alt amaçlar, genel amacın **parçalarına ayrılmış hâlidir**. Alt amaçlar, araştırmanın hangi alt sorulara odaklanacağını gösterir ve genellikle **maddeleme** ile yazılır.

Alt amaçlar:

- Genel amaca hizmet etmelidir.
- Birbirini tekrar etmemelidir.
- Araştırma sorularına dönüşebilir nitelikte olmalıdır.

Örnek alt amaçlar:

- Öğrencilerin din derslerine yönelik tutum düzeylerini belirlemek
 - Tutumların cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek
 - Öğrencilerin öğretmen algıları ile tutumları arasındaki ilişkiyi analiz etmek
-

5. Amaç–Araştırma Sorusu–Hipotez İlişkisi

Amaç bölümü, araştırmanın **merkezi düğüm noktasıdır**. Buradan iki ana kola ayrılır:

- **Araştırma soruları**
- **Hipotezler** (varsa)

Amaç cümlesi:

- Araştırma sorularına **yön verir**
- Hipotezlerin **mantıksal temelini** oluşturur

Eğer amaç net değilse:

- Sorular belirsiz olur
- Hipotezler ya gereksiz ya da savunulamaz hâle gelir

Bu nedenle amaç yazımı, hipotez haftasının **ön koşuludur**.

6. Bilim Felsefesi Açısından Amaç Yazımı

Amaç yazımı da bilim felsefesinden bağımsız değildir:

- **Pozitivist yaklaşımda** amaç, ölçme ve ilişki kurmaya yöneliktir.
- **Yorumlayıcı yaklaşımda** amaç, anlamayı ve deneyimi çözümlemeyi hedefler.
- **Eleştirel yaklaşımda** amaç, güç ilişkilerini görünür kılmayı içerir.

Örneğin:

- “ölçmek”, “belirlemek”, “incelemek” → açıklayıcı/nicel
- “anamlandırmak”, “yorumlamak” → yorumlayıcı/nitel
- “sorgulamak”, “eleştirel olarak analiz etmek” → eleştirel yaklaşım

Kullanılan fiiller bile araştırmanın **epistemolojik yönelimini** ele verir.

7. Din Bilimleri Alanlarında Amaç Yazımına Örnekler

7.1. Din Eğitimi

“Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin din derslerine yönelik tutumlarını etkileyen pedagojik faktörleri incelemektir.”

7.2. Din Psikolojisi

“Bu araştırmanın amacı, dini başa çıkma stratejileri ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişkiyi analiz etmektir.”

7.3. Din Sosyolojisi

“Bu araştırmanın amacı, göçmen gençlerin dini kimlik inşa süreçlerini sosyolojik açıdan incelemektir.”

7.4. Dinler Tarihi

“Bu araştırmanın amacı, belirli bir dönemde ortaya çıkan dini ritüellerin tarihsel bağlamını analiz etmektir.”

8. Uygulamalı Atölye: Problemden Amaca

Atölye adımları:

1. Öğrenci kendi problem cümlesini tekrar yazar.
2. Bu problemde hareketle **tek bir genel amaç** oluşturur.
3. Genel amacı destekleyen **3–5 alt amaç** yazar.
4. Alt amaçların genel amaca hizmet edip etmediğini kontrol eder.

Bu çalışma, öğrencinin araştırmasının **yol haritasını** oluşturur.

9. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- 1 problem cümlesi
- 1 genel amaç
- En az 3 alt amaç

yazar ve bu unsurlar arasındaki ilişkiyi **yarım sayfalık bir gerekçeyle** açıklar.

10. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Amaç yazımının işlevini kavrar.
- Problem–amaç uyumunu sağlayabilir.
- Araştırmasının kapsamını kontrol altına alır.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **araştırma soruları** konusunun doğrudan temelini oluşturur.

6. HAFTA DERS METNİ

Araştırma Soruları: Bilimsel Merakın Operasyonel Dile Dönüşmesi

1. Giriş: Araştırma Sorusu Neden Bu Kadar Belirleyicidir?

Bilimsel araştırma, temelde bir **soru sorma faaliyetidir**. Ancak her soru bilimsel değildir; her merak da araştırma sorusuna dönüşmez. Lisansüstü öğrenciler çoğu zaman iyi bir problem ve amaç yazdıklarını düşünür; fakat araştırma sorularına geçildiğinde **metin ya tekrara düşer ya da yöntemle uyumsuz sorular üretir**. Bunun sonucunda araştırma, veri toplama ve analiz aşamasında tıkanır.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Araştırma soruları, problemin araştırılabilir parçalara ayrılmış hâlidir.

Amaç, araştırmanın yönünü gösterir; araştırma soruları ise bu yönü **somut adımlara** böler. Bu nedenle araştırma soruları, çalışmanın sahaya nasıl ineceğini belirler.

2. Araştırma Sorusu Nedir?

Araştırma sorusu, araştırmanın cevaplamayı hedeflediği **özgül ve sınırlandırılmış** sorudur. Bu soru:

- Veriye dayanarak cevaplanabilir olmalıdır.
- Normatif yargı içermemelidir.
- Araştırmanın yöntemiyle uyumlu olmalıdır.

Araştırma sorusu, “Bu çalışmada neyi öğrenmek istiyorum?” sorusunun bilimsel dile çevrilmiş hâlidir.

Örnek:

- Gündelik soru: “Gençler neden dinden uzaklaşıyor?”

- Araştırma sorusu: “Üniversite öğrencilerinin dini pratiklere yönelik algıları hangi sosyokültürel faktörlerle ilişkilidir?”
-

3. Araştırma Sorusu ile Amaç Arasındaki İlişki

Araştırma soruları, amaçtan **türetilir**. Amaç ne kadar netse, sorular da o kadar net olur. Amaç–soru ilişkisi kopuksa, araştırma dağınık.

Örnek:

- Amaç: “Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin din derslerine yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri incelemektir.”
- Araştırma soruları:
 1. Lise öğrencilerinin din derslerine yönelik tutum düzeyleri nasıldır?
 2. Bu tutumlar cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
 3. Öğretmen algısı ile tutumlar arasında bir ilişki var mıdır?

Her soru, amacın **bir alt boyutunu** temsil eder.

4. Nicel Araştırma Soruları

4.1. Nicel Soruların Özellikleri

Nicel araştırma soruları:

- Ölçülebilir değişkenlere dayanır.
- “İlişki”, “fark”, “etki” gibi kavramları içerir.
- İstatistiksel analizlere yön verir.

Tipik nicel soru kalıpları:

- “... arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”
- “... göre farklılaşmakta mıdır?”
- “... yordamakta mıdır?”

4.2. Nicel Soru Örnekleri (Din Bilimleri)

- “Üniversite öğrencilerinin dini tutumları ile yaşam doyumu arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?”
- “Dini başa çıkma düzeyi cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?”
- “Din dersine yönelik tutum, akademik başarıyı yordamakta mıdır?”

Bu tür sorular, doğrudan **hipotez üretimine** uygundur.

5. Nitel Araştırma Soruları

5.1. Nitel Soruların Özellikleri

Nitel araştırma soruları:

- Anlam, deneyim ve süreç odaklıdır.
- “Nasıl?”, “Ne anlam ifade ediyor?”, “Hangi bağlamda?” gibi ifadeler içerir.
- Önceden değişken tanımlamaz.

Nitel sorular, araştırmacının sahaya **açık uçlu** gitmesini sağlar.

5.2. Nitel Soru Örnekleri (Din Bilimleri)

- “Göçmen ailelerde din, kimlik inşa sürecinde nasıl anlamlandırılmaktadır?”
- “Gençlerin bireysel dindarlık deneyimleri gündelik hayat pratiklerine nasıl yansımaktadır?”
- “Radikalleşme sürecinde dini söylemler hangi anlam dünyaları üzerinden inşa edilmektedir?”

Bu sorular, **görüşme, gözlem ve doküman analizi** ile cevaplanır.

6. Yanlış Yazılmış Araştırma Soruları

6.1. Normatif Sorular

“Din eğitimi yeterli midir?”
→ “Yeterli” normatif bir yargıdır.

6.2. Sonucu İçeren Sorular

“Gençlerin dinden uzaklaştığı doğru mudur?”
→ Araştırmanın sonucunu ima eder.

6.3. Çok Geniş Sorular

“Modern dünyada dinin rolü nedir?”
→ Tek bir çalışmayla cevaplanamaz.

6.4. Yöntemle Uyuşmayan Sorular

Nitel bir çalışmada:

- “Anlamlı bir fark var mıdır?” gibi sorular sormak metodolojik hatadır.

7. Araştırma Sorusu–Yöntem Uyumu

Araştırma sorusu, yöntemi **zorlar**. Eğer soru nicel ise:

- Ölçme aracı gerekir.
- SPSS gibi programlar devreye girer.

Eğer soru nitel ise:

- Görüşme veya metin analizi gerekir.
- MAXQDA gibi yazılımlar anlamlı olur.

Bu nedenle araştırma sorusu yazımı, ileride yapılacak **analiz programı seçimini bile belirler**.

8. Din Bilimleri Alanlarına Göre Soru Yazımı

8.1. Din Eğitimi

- “Öğrenciler din dersini nasıl deneyimlemektedir?”
- “Pedagojik yaklaşımlar öğrenci tutumlarını nasıl etkilemektedir?”

8.2. Din Psikolojisi

- “Dini başa çıkma stratejileri stresle nasıl ilişkilidir?”

8.3. Din Sosyolojisi

- “Dini cemaatlerde aidiyet duygusu nasıl inşa edilmektedir?”

8.4. Dinler Tarihi

- “Belirli bir dönemde dini ritüeller hangi tarihsel bağlamda şekillenmiştir?”
-

9. Uygulamalı Atölye: Amaçtan Sorulara

Atölye adımları:

1. Öğrenci genel amacını tekrar yazar.
2. Bu amaçtan **en az 3 araştırma sorusu** üretir.
3. Her soru için hangi yöntemle cevaplanacağını belirtir.
4. Soruların birbirini tekrar edip etmediğini kontrol eder.

10. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- 1 genel amaç
- En az 3 araştırma sorusu
- Her soru için yöntem gerekçesi

hazırlar.

11. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Bilimsel araştırma sorusu yazabilir.
- Nitel ve nicel soruları ayırt edebilir.
- Yöntemle uyumlu soru kurabilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **hipotez yazımı** konusunun doğrudan ön koşuludur.

7. HAFTA DERS METNİ

Hipotez Yazımı ve Değişken Mantığı: Tahminden Bilimsel Öngörüye

1. Giriş: Hipotez Nedir, Ne Değildir?

Lisansüstü öğrenciler arasında yaygın bir yanlış, **hipotezin her bilimsel araştırmanın zorunlu bir unsuru olduğu** düşüncesidir. Bu yanlış, özellikle nitel araştırmalar yapan öğrencileri metodolojik olarak zor durumda bırakır. Oysa hipotez, belirli bir bilim anlayışı ve yöntemsel çerçeve içinde anlamlı olan bir araçtır; her araştırma için zorunlu değildir.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Hipotez, bilimsel bir tahmin değil; gerekçelendirilmiş bir öngörüdür.

Hipotez, araştırmacının literatür, teori ve önceki bulgulara dayanarak **iki ya da daha fazla değişken arasında beklediği ilişkiyi** açıkça ifade etmesidir. Bu ifade, test edilebilir olmalı ve araştırmanın veri toplama–analiz sürecini yönlendirmelidir.

2. Hipotezin Bilimsel İşlevi

Hipotez, özellikle nicel araştırmalarda üç temel işlev görür:

1. **Araştırmayı yönlendirir:** Hangi değişkenlerin ölçüleceğini belirler.
2. **Analizi yapılandırır:** Hangi istatistiksel testlerin kullanılacağını ima eder.
3. **Sonuçların yorumlanmasını kolaylaştırır:** Bulgular, hipotez bağlamında anlam kazanır.

Bu nedenle hipotez, araştırmanın merkezinde yer alan **mantıksal bir araçtır**, süs değildir.

3. Hipotez Ne Zaman Yazılır, Ne Zaman Yazılmaz?

3.1. Hipotezin Yazılması Uygun Olduğu Durumlar

- Nicel araştırmalar
- Değişkenler arası ilişkiyi test etmeyi amaçlayan çalışmalar
- Anket, ölçek ve deneysel tasarımlar

3.2. Hipotezin Yazılmasının Uygun Olmadığı Durumlar

- Keşfedici nitel araştırmalar
- Anlam ve deneyim odaklı çalışmalar
- Tarihsel ve betimleyici analizler

Örneğin Dinler Tarihi alanında yapılan bir metin analizi çalışmasında hipotez yazmak metodolojik olarak **anlamsızdır**. Buna karşılık Din Psikolojisi alanında yapılan bir ölçek çalışması hipotezsiz düşünülemez.

4. Değişken Kavramı: Hipotezin Temel Taşı

Hipotez, değişkenler üzerinden kurulur. Bu nedenle hipotez yazımına geçmeden önce **değişken mantığı** netleştirilmelidir.

4.1. Bağımsız Değişken

Etkilediği	varsayılan	değişkendir.
Örnek: Dini başa çıkma düzeyi		

4.2. Bağımlı Değişken

Etkilendiği	varsayılan	değişkendir.
Örnek: Psikolojik dayanıklılık		

4.3. Kontrol Değişkenleri

İlişkiyi	etkileyebilecek	diğer	faktörlerdir.
Örnek: Yaş, cinsiyet, sosyoekonomik durum			

Bu ayırım, hipotezin **mantıksal netliğini** sağlar.

5. Hipotez Türleri

5.1. Araştırma (Alternatif) Hipotezi

Araştırmacının beklediği ilişkiyi ifade eder.

Örnek:

“Üniversite öğrencilerinin dini başa çıkma düzeyi ile psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

5.2. Null (Sıfır) Hipotezi

İlişki olmadığını varsayar.

Örnek:

“Üniversite öğrencilerinin dini başa çıkma düzeyi ile psikolojik dayanıklılık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki yoktur.”

Genellikle istatistiksel testler **null hipotezi reddetmeye** yöneliktir.

5.3. Yönlü ve Yönsüz Hipotezler

- **Yönsüz:** İlişki var mı?
- **Yönlü:** İlişkinin yönü nedir?

Örnek (yönlü):

“Dini başa çıkma düzeyi arttıkça psikolojik dayanıklılık düzeyi artmaktadır.”

Yönlü hipotez, daha güçlü teorik gerekçe gerektirir.

6. Din Bilimleri’nde Hipotez Yazımının Sınırları

Din Bilimleri alanında hipotez yazarken şu riskler sıkça görülür:

6.1. İnançtan Hipotez Üretmek

“Dindarlık bireyi daha mutlu yapar.”
→ Bu ifade, bilimsel değil **inanç temelli bir ön kabuldür**.

6.2. Normatif Hipotezler

“Din eğitimi ahlaki gelişimi artırmalıdır.”
→ “Artırmalıdır” bilimsel değil normatiftir.

6.3. Kavramsal Belirsizlik

“Dindarlık” gibi çok boyutlu kavramlar, net tanımlanmadan hipoteze dönüştürülürse analiz çöker.

Bu nedenle Din Bilimleri’nde hipotez yazımı, **özel dikkat ve sınırlama** gerektirir.

7. İyi Yazılmış Hipotezin Özellikleri

İyi bir hipotez:

1. Açık ve nettir.
2. Ölçülebilir değişkenler içerir.
3. Değer yargısı barındırmaz.
4. Test edilebilir niteliktedir.
5. Amaç ve araştırma sorularıyla uyumludur.

Kötü hipotez ise genellikle:

- Çok genel
- İnanç temelli
- Sonucu baştan ilan eden
- Ölçülemeyen kavramlara dayalıdır.

8. Uygulamalı Atölye: Hipotez Kliniği

Atölye çalışması:

Öğrencilere aşağıdaki türden hipotezler verilir:

- “Dindar bireyler daha ahlaklıdır.”
- “Din eğitimi gençleri kötülükten uzaklaştırır.”

Öğrencilerden:

1. Bu hipotezlerin neden bilimsel olmadığını açıklamaları
2. Bilimsel forma dönüştürmeleri

istenir.

Bu atölye, öğrencinin **bilimsel dil refleksi** kazanmasını sağlar.

9. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Araştırma sorularından hareketle
- En az **2 hipotez** yazar

- Her hipotez için:
 - Bağımsız değişken
 - Bağımlı değişken
 - Gerekçe

belirtir.

10. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Hipotezin ne zaman gerekli olduğunu bilir.
- Bilimsel hipotez yazabilir.
- Değişken mantığını kavrar.
- İnanç–bilim ayrımını yazımda uygulayabilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **araştırma tasarımı ve yöntem** konusunun doğrudan temelini oluşturur.

8. HAFTA DERS METNİ

Araştırma Tasarımı ve Yöntem: Nicel, Nitel ve Karma Desenlerin Mantığı

1. Giriş: Yöntem Bölümü Neden Tezlerin En Zayıf Yeridir?

Lisansüstü tezlerin ve makalelerin önemli bir kısmı, yöntem bölümünde ciddi zayıflıklar içerir. Bunun temel nedeni, yöntemin çoğu zaman **şablon olarak yazılması**, fakat **gerekçesinin verilmemesidir**. Öğrenciler genellikle “bu çalışmada nicel yöntem kullanılmıştır” ya da “nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir” gibi ifadelerle yetinir; ancak şu sorular cevapsız kalır:

- Neden bu yöntem seçildi?
- Bu yöntem hangi probleme cevap verir?
- Alternatif yöntemler neden tercih edilmedi?

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Yöntem, araştırmanın teknik bölümü değil; problem–amaç–soru–hipotez zincirinin zorunlu sonucudur.

Dolayısıyla yöntem bölümü, yalnızca “nasıl yaptım”ı değil, aynı zamanda “neden böyle yaptım”ı da içermelidir.

2. Araştırma Tasarımı Nedir?

Araştırma tasarımı, araştırmanın **genel planıdır**. Bu plan:

- Araştırmanın türünü,
- Veri toplama biçimini,
- Analiz stratejisini,
- Araştırmacının sahaya yaklaşımını belirler.

Araştırma tasarımı, yöntemle karıştırılmamalıdır. Yöntem, tasarımın **alt bileşenidir**. Tasarım, daha üst düzey bir mantıksal çerçevedir.

Örneğin:

- “Nicel araştırma” bir yöntem değil, bir **tasarım türüdür**.
- “Anket uygulamak” ise bir **veri toplama tekniğidir**.

Bu ayrımı yapamayan öğrenci, yöntem bölümünde kavramsal dağınıklık yaşar.

3. Nicel Araştırma Tasarımı

3.1. Nicel Tasarımın Temel Varsayımları

Nicel araştırma tasarımı:

- Gerçekliğin ölçülebilir olduğu varsayımına dayanır.
- Değişkenler arası ilişkileri test etmeyi hedefler.
- Genelleme yapma iddiası taşır.

Bu tasarım, çoğunlukla **pozitivist veya post-pozitivist** bilim anlayışıyla ilişkilidir.

3.2. Nicel Tasarım Türleri

3.2.1. Betimsel Tasarımlar

Amaç, bir durumu olduğu gibi betimlemektir.

Örnek:

- “Öğrencilerin din dersine yönelik tutum düzeyleri nasıldır?”

3.2.2. İlişkisel Tasarımlar

Değişkenler arası ilişkilere odaklanır.

Örnek:

- “Dini başa çıkma ile yaşam doyumu arasında ilişki var mıdır?”

3.2.3. Deneysel Tasarımlar

Nedensel ilişki kurmaya çalışır.

Örnek:

- “Belirli bir din eğitimi programı öğrencilerin tutumlarını etkiler mi?”

Din Bilimleri alanında deneysel tasarımlar **sınırlı ve dikkatli** biçimde kullanılır.

4. Nitel Araştırma Tasarımı

4.1. Nitel Tasarımın Temel Varsayımları

Nitel araştırma:

- Gerçekliğin çoklu ve bağlamsal olduğunu kabul eder.
- Anlam ve deneyimlere odaklanır.
- Araştırmacının konumunu gizlemez.

Bu yaklaşım, **yorumlayıcı ve eleştirel** bilim anlayışlarıyla ilişkilidir.

4.2. Nitel Tasarım Türleri

4.2.1. Fenomenolojik Tasarım

Bireylerin belirli bir olguyu nasıl deneyimlediğini anlamaya çalışır.

Örnek:

- “Gençlerin bireysel dindarlık deneyimleri nasıl yaşanmaktadır?”

4.2.2. Durum Çalışması

Belirli bir olgu veya grubun derinlemesine incelenmesi.

Örnek:

- “Belirli bir dini grubun sosyalleşme pratikleri”

4.2.3. Etnografik Tasarım

Kültürel pratiklere uzun süreli katılım yoluyla odaklanır.

4.2.4. Doküman ve Söylem Analizi

Metinler ve söylemler üzerinden anlam çözümlemesi yapılır.

Dinler Tarihi ve Din Sosyolojisi için vazgeçilmezdir.

5. Karma Araştırma Tasarımı

Karma tasarım, nicel ve nitel yaklaşımların **bilinçli ve gerekçeli** biçimde bir arada kullanılmasıdır. Amaç, iki yöntemin güçlü yanlarını birleştirmektir.

5.1. Karma Tasarım Türleri

- Açıklayıcı sıralı tasarım (önce nicel, sonra nitel)
- Keşfedici sıralı tasarım (önce nitel, sonra nicel)
- Eşzamanlı tasarım

Karma yöntem, özellikle **Din Eğitimi** alanında etkili sonuçlar üretir.

6. Yöntem Seçimini Belirleyen Temel Kriterler

Bir araştırmacı yöntem seçerken şu soruları sormalıdır:

1. Problemim açıklama mı, anlama mı gerektiriyor?
2. Sorularım değişken temelli mi, anlam temelli mi?
3. Veri toplama imkânlarım neler?
4. Etik sınırlarım neler?

Bu sorulara verilen cevaplar, yöntemi belirler.

7. Din Bilimleri Alanlarına Göre Tasarım Örnekleri

Din Eğitimi

- Karma tasarım yaygındır.
- Nicel ölçümler + sınıf içi gözlem.

Din Psikolojisi

- Nicel tasarım baskındır.
- Ölçek ve test kullanımı yaygındır.

Din Sosyolojisi

- Nitel tasarım ağırlıklıdır.
- Görüşme ve söylem analizi önemlidir.

Dinler Tarihi

- Tarihsel–karşılaştırmalı tasarım.
 - Metin ve bağlam analizi esastır.
-

8. Yöntem Bölümü Yazımında Yapılan Yaygın Hatalar

- Yöntemi gerekçelendirmemek
- Tasarım–teknik ayrımını yapamamak
- Yöntemi literatürle ilişkilendirmemek
- Etik boyutu ihmal etmek

Bu hatalar, tezin **hakemlik ve jüri aşamasında** ciddi sorunlara yol açar.

9. Uygulamalı Atölye: Yöntem Gerekçesi Yazımı

Atölye çalışması:

Öğrencilerden:

- Kendi problem ve sorularını dikkate alarak
- “Bu çalışmada neden ... yöntemi tercih edilmiştir?” sorusuna **yarım–bir sayfalık gerekçe** yazmaları istenir.

Bu metin, doğrudan tezde kullanılabilecek niteliktedir.

10. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Araştırma tasarımını (nicel/nitel/karma) açıklar.
- Bu tercihin gerekçesini yazar.
- Alternatif yöntemleri neden tercih etmediğini belirtir.

11. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Araştırma tasarımı ile yöntem arasındaki farkı kavrar.
- Kendi çalışması için uygun tasarımı seçebilir.
- Yöntem bölümünü gerekçeli biçimde yazabilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **bilimsel metin yapısı ve başlıklandırma** konusunun doğrudan ön koşuludur.

9. HAFTA DERS METNİ

Bilimsel Metin Yapısı ve Başlıklandırma: Dağınık Bilgiden Tutarlı Metne

1. Giriş: Bilgi Var, Metin Yok Problemi

Lisansüstü öğrencilerin önemli bir kısmı, araştırma sürecinin belirli bir aşamasında şu cümleyi kurar:

“Aslında ne yazmak istediğimi biliyorum ama yazamıyorum.”

Bu durum çoğu zaman bilgi eksikliğinden değil, **metinsel kurgu eksikliğinden** kaynaklanır. Öğrenci literatürü okumuş, problem–amaç–soru–hipotez zincirini kurmuş, hatta veri toplamaya başlamıştır; ancak metni yazmaya geldiğinde ortaya **dağınık, tekrar eden ve yönsüz** bir metin çıkar.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Bilimsel yazı, ilhamla değil; yapı ile yazılır.

Bilimsel metin, edebî bir anlatı değildir. Duygu, çağrışım veya retorik güç değil; **mantıksal ilerleme ve tutarlılık** esas alınır. Bu nedenle bilimsel yazının öğrenilmesi, bir anlamda **mimarlık öğrenmeye** benzer: önce iskelet kurulur, sonra ayrıntılar eklenir.

2. Bilimsel Metnin Temel Bölümleri

Bilimsel metinler (tez veya makale) türüne göre değişiklik gösterse de, belirli bir **çekirdek yapı** etrafında şekillenir. Bu yapı, okuyucunun metni kolayca takip etmesini sağlar.

Temel bölümler şunlardır:

1. Başlık
2. Özet
3. Giriş
4. Kuramsal çerçeve / Literatür
5. Yöntem
6. Bulgular
7. Tartışma
8. Sonuç

Bu haftada özellikle **başlıklandırma, giriş ve bölümler arası mantık** üzerinde durulacaktır. Özet ve sonuç, ayrı haftalarda ayrıntılı ele alınacaktır.

3. Tez ve Makale Yapısı Arasındaki Fark

3.1. Tez Yapısı

Tez, öğrencinin bilimsel yeterliğini göstermeye yönelik **geniş ve ayrıntılı** bir çalışmadır. Bu nedenle:

- Kuramsal çerçeve geniştir.
- Yöntem ayrıntılıdır.
- Açıklama fazladır.

Tezde tekrar, sınırlı ölçüde tolere edilebilir; çünkü amaç öğretmektir.

3.2. Makale Yapısı

Makale ise:

- Odaklıdır.
- Sınırlı kelimeyle maksimum katkı hedefler.
- Tek bir argüman etrafında döner.

Makale, tezin “özetı” değildir; tezin **yeniden kurgulanmış** hâlidir. Bu farkı kavrayamayan öğrenciler, tez mantığıyla makale yazmaya çalışır ve metin reddedilir.

4. Başlık: Metnin Kimlik Kartı

Başlık, bilimsel metnin en kısa ama en kritik unsurudur. Okuyucu metni okumadan önce başlığa bakar; editör ve hakemler de ilk izlenimi başlıktan edinir.

İyi bir başlık:

- Çalışmanın konusunu açıkça ifade eder.
- Gereksiz süsleme içermez.
- Çok genel veya çok dar değildir.

4.1. Başlık Türleri

4.1.1. Betimleyici Başlıklar

“Üniversite Öğrencilerinin Din Algıları”

Genellikle zayıf bulunur; çünkü neyin yapıldığını söylemez.

4.1.2. Analitik Başlıklar

“Üniversite Öğrencilerinde Bireysel ve Kurumsal Din Algıları Arasındaki İlişki”

Daha güçlüdür; çünkü ilişkiyi vurgular.

4.1.3. İki Parçalı Başlıklar

“Aidiyet ve Mesafe: Üniversite Gençliğinde Din Algısının Sosyolojik Analizi”

Sosyal bilimlerde yaygındır; ancak aşırıya kaçmamak gerekir.

5. Başlıklandırma Hiyerarşisi (Alt Başlıklar)

Bilimsel metinde başlıklar yalnızca görsel unsur değildir; **metnin mantıksal haritasıdır**. Alt başlıklar, okuyucuya “şimdi ne okuyorum?” sorusunun cevabını verir.

5.1. Hiyerarşik Düzen

Genel kabul gören yapı:

- 1.
- 1.1.
- 1.1.1.

Bu hiyerarşi:

- Ana fikir
- Alt argüman
- Ayrıntı ilişkisini kurar.

5.2. Yaygın Hatalar

- Tek alt başlık kullanmak (1.1 var ama 1.2 yok)
- Alt başlıkta yeni konu açmak
- Başlıkta yazılanı paragrafta tekrarlamak

Alt başlık, paragrafın **özet başlığıdır**; paragraf da başlığın **açıklamasıdır**.

6. Giriş Bölümü: Okuyucuyu Metne Davet

Giriş bölümü, bilimsel metnin en yanlış yazılan kısmıdır. Öğrenciler genellikle:

- Çok genel başlar,
- Literatürü girişte boğar,
- Problem ve amacı geç verir.

İyi bir giriş bölümü:

1. Konunun genel bağlamını verir.
2. Literatürdeki boşluğu işaret eder.
3. Araştırma problemini açıklar.
4. Araştırmanın amacını belirtir.

Bu dört adım yoksa giriş eksiktir.

7. Bölümler Arası Mantıksal Akış

Bilimsel metinde her bölüm, bir öncekinin **mantıksal sonucu** olmalıdır:

- Giriş → Neden bu çalışma?
- Yöntem → Bu soruya nasıl cevap verdim?
- Bulgular → Ne buldum?
- Tartışma → Bu ne anlama geliyor?
- Sonuç → Ne katkı sağladım?

Bu zincir koparsa metin **parçalı** hâle gelir.

8. Din Bilimleri Metinlerinde Sık Yapılan Yapısal Hatalar

- Teolojik anlatıyı bilimsel metin sanmak
- Normatif dili girişe taşımak
- Yöntemi geçiştirmek
- Sonuçta yeni literatür eklemek

Bu hatalar, özellikle jüri ve hakemler tarafından **ilk fark edilen** sorunlardır.

9. Uygulamalı Atölye: Metin İskeleti Çıkarma

Atölye çalışması:

Öğrencilerden:

- Kendi araştırmaları için
- Başlık
- Ana bölümler

- Alt başlıklar

içeren **1 sayfalık metin iskeleti** hazırlamaları istenir.

Bu iskelet, yazma sürecinin %50'sini çözer.

10. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Çalışması için bir başlık önerir.
 - Başlığı gerekçelendirir.
 - Metnin ana ve alt başlık yapısını çıkarır.
-

11. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Bilimsel metni yapılandırabilir.
- Başlıklandırma hiyerarşisini kullanabilir.
- Yazma sürecini yönetebilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **nicel veri ve SPSS tanıtımı** için gerekli olan **metinsel disiplinin** temelini oluşturur.

10. HAFTA DERS METNİ

Nicel Veri Mantığı ve SPSS'e Kavramsal Giriş: Sayılarla Düşünmeyi Öğrenmek

1. Giriş: SPSS Korkusu Nereden Geliyor?

Lisansüstü öğrencilerin önemli bir kısmı, nicel analiz denildiğinde zihinsel bir blok yaşar. “İstatistik bilmiyorum”, “Matematikim zayıf”, “SPSS çok karmaşık” gibi ifadeler, çoğu zaman

gerçek bir yetersizliği değil, kavramsal bir kopukluğu yansıtır. Çünkü nicel analiz, sanıldığı gibi matematiksel bir deha gerektirmez; esas olan, **nicel veriyle düşünme mantığını** kavramaktır.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

SPSS bir istatistik programı değil, araştırma sorularının teknik tercümanıdır.

Eğer araştırma sorusu doğru kurulmuşsa, SPSS yalnızca bu soruya uygun işlemi yapar. Sorun, çoğu zaman programda değil; sorunun kendisindedir.

2. Nicel Veri Nedir?

Nicel veri, **sayısal olarak ifade edilebilen** veridir. Ancak her sayısal ifade, otomatik olarak nicel veri değildir. Nicel veri, ölçme yoluyla elde edilir ve belirli bir **ölçme düzeyine** sahiptir.

2.1. Ölçme Kavramı

Ölçme, bir özelliği sayılarla ifade etme işlemidir. Ancak bu işlem keyfî değildir; belirli kurallara dayanır. Din Bilimleri'nde ölçme yapılırken özellikle dikkat edilmesi gereken nokta şudur: **Ölçülen şeyin soyut bir kavram olması**, ölçmeyi imkânsız kılmaz; fakat dikkatli kavramsallaştırma gerektirir.

Örneğin “dindarlık”, doğrudan ölçülemez; ancak belirli boyutlara ayrılarak ölçülebilir.

3. Ölçme Düzeyleri

SPSS'in mantığını anlayanın anahtarı, ölçme düzeylerini kavramaktır. Çünkü SPSS'te hangi analizi yapabileceğiniz, doğrudan ölçme düzeyine bağlıdır.

3.1. Nominal (Sınıflama) Düzeyi

- Kategoriktir.
- Sıralama yoktur.

Örnek:

- Cinsiyet
- Mezhep
- Okul türü

3.2. Ordinal (Sıralama) Düzeyi

- Sıralama vardır.
- Aralıklar eşit değildir.

Örnek:

- Dindarlık düzeyi (düşük–orta–yüksek)

3.3. Interval (Eşit Aralıklı) Düzey

- Aralıklar eşittir.
- Mutlak sıfır yoktur.

Örnek:

- Tutum ölçekleri

3.4. Ratio (Oranlı) Düzey

- Mutlak sıfır vardır.
- Oranlama yapılabilir.

Örnek:

- Yaş
- Gelir

Öğrencilerin en sık yaptığı hata, **ölçme düzeyini yanlış tanımlamaktır**. Bu hata, yanlış analiz seçimine yol açar.

4. Değişken Mantığının SPSS'teki Karşılığı

SPSS'te her sütun bir **değişken**, her satır bir **katılımcıdır**. Bu basit mantık kavranmadan yapılan analizler mekanik ve hatalı olur.

Değişkenler:

- Bağımsız
- Bağımlı
- Kontrol

olarak düşünülmelidir. SPSS, bu ayrımı kendiliğinden yapmaz; bu ayrımı **araştırmacı düşünür**.

5. SPSS’te Yapılan İşlemler Ne Anlama Gelir?

5.1. Betimsel İstatistikler

Betimsel istatistikler, veriyi tanımaya yarar. Örnek sorular:

- Ortalama kaç?
- Dağılım nasıl?
- Katılımcılar kimler?

Din Bilimleri çalışmalarında betimsel istatistikler:

- Örneklemi tanıtmak
- Bulguların zeminini oluşturmak için vazgeçilmezdir.

5.2. Karşılaştırma Analizleri

Karşılaştırma analizleri şu soruya cevap verir:

“Gruplar arasında fark var mı?”

Örnek:

- Kadın ve erkek öğrencilerin din dersine yönelik tutumları arasında fark var mı?

Bu analizlerin mantığı anlaşılmadan yapılan testler, yalnızca **tuşlara basmak** anlamına gelir.

5.3. İlişki Analizleri

İlişki analizleri, değişkenlerin birlikte nasıl hareket ettiğini inceler.

Örnek:

- Dini başa çıkma ile yaşam doyumu birlikte artıyor mu?

Burada kritik nokta şudur:

İlişki, nedensellik değildir.

Bu ayırım yapılmadığında, Din Bilimleri alanında **bilimsel sınırlar aşılr**.

6. SPSS’te Analiz Seçimini Belirleyen Sorular

Bir analiz seçmeden önce araştırmacı kendine şunları sormalıdır:

1. Kaç değişkenim var?
2. Değişkenlerimin ölçme düzeyi ne?
3. Karşılaştırma mı, ilişki mi arıyorum?
4. Kaç grup var?

Bu sorular cevaplanmadan yapılan her analiz, **metodolojik olarak risklidir**.

7. Din Bilimleri’nde Nicel Analizin Sınırları

Nicel analiz:

- Eğilimleri gösterir
- Örüntüleri ortaya çıkarır

Ancak:

- Anlam dünyasını açıklamaz
- Derinlik sunmaz

Bu nedenle nicel analiz sonuçları, özellikle din gibi **çok boyutlu ve sembolik** bir alanda, **temkinli yorumlanmalıdır**. Sayılar, her zaman gerçeğin tamamını göstermez.

8. SPSS Sonuçlarının Metne Dönüştürülmesi

Öğrencilerin en sık yaptığı hata, SPSS çıktısını **doğrudan metne taşımaktır**. Oysa bilimsel metinde tablo konuşur, metin **yorumlar**.

Yanlış:

“Tablo 3’e göre $p=0,03$ bulunmuştur.”

Doğru:

“Analiz sonuçları, iki grup arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($p<.05$).”

SPSS dili ile akademik dil **aynı değildir**.

9. Uygulamalı Atölye: Analiz–Soru Eşleştirme

Atölye çalışması:

Öğrencilere farklı araştırma soruları verilir:

- “İlişki var mı?”
- “Fark var mı?”
- “Yorduyor mu?”

Öğrencilerden:

- Bu sorular için hangi analizlerin uygun olduğunu
- Gerekçeleriyle açıklamaları

istenir.

10. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Kendi araştırma sorularını yazar.
 - Bu sorular için **hangi tür nicel analizlerin** uygun olacağını açıklar.
 - Neden başka analizleri seçmediğini belirtir.
-

11. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Nicel veri mantığını kavrar.
- SPSS’i mekanik değil, düşünsel bir araç olarak görür.
- Analiz–soru uyumunu kurabilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **nitel veri** ve **MAXQDA** tanıtımı için **karşılaştırmalı düşünme** zemini oluşturur.

11. HAFTA DERS METNİ

Nitel Veri Mantığı ve MAXQDA’ya Kavramsal Giriş: Anlamı Sistematik Olarak Okumak

1. Giriş: Nitel Analiz Neden “Serbest Yorum” Değildir?

Nitel araştırma, lisansüstü öğrenciler arasında iki uçlu bir algıya sahiptir. Bir kısım öğrenci nitel çalışmayı “kolay” ve “öznel” zannederken, bir diğer kısım ise “fazla belirsiz” ve “kontROLSÜZ” bulur. Her iki algı da yanlıştır. Çünkü nitel araştırma, nicel araştırmadan **daha az değil, daha farklı türde bir disiplin** gerektirir.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Nitel analiz serbest çağrışım değil; sistematik yorumdur.

MAXQDA gibi yazılımlar da bu sistematığı kurmaya yardımcı olur. Program, araştırmacının yerine düşünmez; fakat araştırmacının düşünmesini **izlenebilir ve denetlenebilir** hâle getirir.

2. Nitel Veri Nedir?

Nitel veri, sayısal olmayan; fakat anlam taşıyan veridir. Bu veri türü:

- Sözel (görüşmeler)
- Yazılı (dokümanlar)
- Görsel (fotoğraf, video)
- Dijital (sosyal medya içerikleri)

olabilir.

Din Bilimleri alanında nitel veri, çoğu zaman **dinin yaşanan, anlatılan ve temsil edilen boyutunu** yakalamak için vazgeçilmezdir.

3. Nitel Veri Toplama Teknikleri

3.1. Görüşme

Görüşme, bireylerin deneyimlerini kendi kelimeleriyle ifade etmelerine imkân tanır. Ancak görüşme:

- Soru sormaktan ibaret değildir.
- Araştırmacının yönlendirmesini de içerir.

Yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşme türleri vardır.

3.2. Gözlem

Gözlem, özellikle dini ritüeller ve topluluk pratikleri için önemlidir. Ancak gözlem, “bakmak” değil, **kayıt altına almak ve yorumlamak** demektir.

3.3. Doküman Analizi

Tarihsel metinler, vaazlar, hutbeler, dijital paylaşımlar gibi dokümanlar, Din Bilimleri için zengin bir veri kaynağıdır.

4. Nitel Analizin Mantığı: Kod–Kategori–Tema

Nitel analiz, genellikle üç aşamalı düşünülür:

1. **Kodlama:** Anlamlı veri parçalarının etiketlenmesi
2. **Kategori oluşturma:** Benzer kodların gruplanması
3. **Tema geliştirme:** Araştırma sorularına cevap verecek üst düzey anlamlar

Bu süreç doğrusal değil, **döngüseldir**. Araştırmacı sürekli geri döner, kodları revize eder.

5. MAXQDA Ne Yapar, Ne Yapmaz?

5.1. MAXQDA Ne Yapar?

- Verileri düzenler
- Kodlamayı sistematikleştirir
- Analitik ilişkileri görünür kılar
- Şeffaflık sağlar

5.2. MAXQDA Ne Yapmaz?

- Yorum yapmaz
- Tema üretmez
- Teori kurmaz

Bu ayırım yapılmadığında, yazılım **yanlış beklentilerle** kullanılır.

6. MAXQDA Mantığını Anlamak

MAXQDA’da:

- Belgeler = veri kaynakları
- Kodlar = anlam etiketleri
- Kod sistemleri = analitik çerçeve

Programın mantığı, nitel analiz mantığının **dijital izdüşümüdür**.

7. Din Bilimleri’nde MAXQDA Kullanımına Örnekler

7.1. Din Sosyolojisi

- Cemaat söylemlerinin çözümlemesi
- Radikalleşme anlatılarının analizi

7.2. Din Psikolojisi

- Manevi başa çıkma deneyimlerinin analizi

7.3. Din Eğitimi

- Öğrenci ve öğretmen görüşmelerinin tematik analizi

7.4. Dinler Tarihi

- Metinler arası karşılaştırmalı analiz
-

8. Nitel Analizde Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel çalışmalarda “geçerlik” ve “güvenirlik” farklı biçimde ele alınır:

- İnanırcılık
- Aktarılabirlik
- Tutarlılık
- Doğrulanabilirlik

MAXQDA, bu kriterlerin **izlenebilirliğini** artırır.

9. Nitel Bulguların Yazımı

Nitel bulgular yazılırken:

- Uzun alıntılardan kaçınılmalıdır.
- Alıntılar analizle ilişkilendirilmelidir.
- Araştırmacı sesi görünür olmalıdır.

Sadece alıntı yığını oluşturmak, analiz değildir.

10. Uygulamalı Atölye: Koddan Temaya

Atölye çalışması:

Öğrencilere kısa bir görüşme metni verilir. Öğrencilerden:

1. Kodlar üretmeleri
2. Kodları gruplamaları
3. Olası temalar önermeleri

istenir.

11. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Küçük bir nitel veri seti (2–3 sayfa görüşme veya metin)
- İlk kodlama denemesi
- Kod–tema ilişkisini açıklayan kısa rapor

hazırlar.

12. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Nitel veri mantığını kavrar.
- MAXQDA'nın rolünü doğru konumlandırır.
- Sistematik nitel analiz yapabilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **bilimsel araştırmada etik** konusunun doğrudan zeminini oluşturur.

12. HAFTA DERS METNİ

Bilimsel Araştırmada Etik: Bilgi Üretiminin Ahlakî ve Kurumsal Sınırları

1. Giriş: Etik Neden “Ekstra Bir Yük” Değildir?

Lisansüstü öğrencilerin önemli bir kısmı için etik, araştırmanın “zorunlu ama tali” bir parçası olarak algılanır. Etik kurul başvuruları, izin belgeleri ve intihal kontrolleri çoğu zaman **bürokratik engeller** gibi görülür. Oysa bilimsel etik, araştırmanın dışsal bir denetim mekanizması değil, **bilginin meşruiyetini sağlayan temel ilkedir**.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Etik, bilimsel araştırmanın ahlâkî vicdanıdır; prosedür değil, ilke meselesidir.

Etik ihlal içeren bir çalışma, teknik olarak ne kadar kusursuz olursa olsun, **bilimsel olarak geçersizdir**. Bu nedenle etik, yalnızca “yapılmaması gerekenler listesi” değil, “nasıl bir araştırmacı olunması gerektiği” sorusuna verilen cevaptır.

2. Bilimsel Etik Kavramı

Bilimsel etik, araştırma sürecinde:

- Katılımcılara,
 - Veriye,
 - Meslektaşlara,
 - Topluma
- karşı sorumlulukları kapsar.

Bu sorumluluklar, hem **ahlakî** hem de **kurumsal** düzeyde tanımlanmıştır. Üniversiteler, etik kurullar ve akademik yayıncılık standartları bu çerçevede işler.

3. Bilimsel Araştırmada Temel Etik İlkeler

3.1. Zarar Vermeme (Non-maleficence)

Araştırma, katılımcılara fiziksel, psikolojik veya sosyal zarar vermemelidir. Özellikle Din Bilimleri alanında:

- İnanç,
 - Kimlik,
 - Mahremiyet
- gibi hassas alanlarla çalışıldığı için bu ilke hayati önemdedir.

3.2. Yarar Sağlama (Beneficence)

Araştırma, en azından **bilimsel bilgiye katkı** sağlamalıdır. Katılımcıyı yalnızca “veri kaynağı” olarak görmek etik değildir.

3.3. Özerklik ve Gönüllülük

Katılımcılar:

- Bilgilendirilmiş onam vermelidir.
- İstedığı zaman çalışmadan çekilebilmelidir.

Zorunlu katılım, etik ihlaldir.

3.4. Adalet

Araştırma yükü ve yararı adil dağıtılmalıdır. Belirli gruplar sürekli “araştırma nesnesi” hâline getirilmemelidir.

4. Etik Kurullar ve İşlevleri

Etik kurullar:

- Araştırmanın bilimsel niteliğini değil,
- **etik** değerlendirir.

uygunluğunu

Din Bilimleri araştırmaları çoğu zaman:

- Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu kapsamına girer.

Etik kurul, araştırmacının yerine karar vermez; ancak **riskleri görünür kılar**.

5. Din Bilimleri Alanında Özel Etik Riskler

5.1. İnanç Mahremiyeti

Dini inançlar, bireyin en mahrem alanlarından biridir. Bu nedenle:

- Görüşmelerde zorlayıcı sorulardan kaçınılmalıdır.
- Katılımcı kimliği titizlikle korunmalıdır.

5.2. Güç Asimetrisi

Öğrenci-öğretmen, cemaat lideri-üye gibi ilişkilerde gönüllülük **gerçek anlamda** sorgulanmalıdır.

5.3. Damgalama Riski

Radikalleşme, sekülerleşme gibi konular çalışılırken kullanılan dil, grupları **damgalayıcı** olmamalıdır.

6. Bilimsel Etik İhlalleri

6.1. İntihal

Başkalarının fikirlerini, verilerini veya ifadelerini kaynak göstermeden kullanmak.

6.2. Öz-İntihal

Kendi önceki çalışmalarını, yeniymiş gibi sunmak.

6.3. Veri Uydurma ve Çarpıtma

Veri üretmek veya mevcut veriyi manipüle etmek.

6.4. Yazarlık Etiği İhlalleri

Katkısı olmayan kişileri yazar yapmak veya katkısı olanları dışlamak.

Bu ihlallerin her biri, akademik yaptırımlara yol açabilir.

7. Etik ve Yöntem İlişkisi

Etik, yöntemden bağımsız değildir. Örneğin:

- Derinlemesine görüşme, daha yüksek etik hassasiyet gerektirir.
- Anket çalışmaları da veri güvenliği açısından risk taşır.

Bu nedenle yöntem seçimi yapılırken etik boyut **başından itibaren** düşünülmelidir.

8. Etik Beyan ve Şeffaflık

Güncel akademik yayıncılıkta:

- Etik kurul onayı,
- Çıkar çatışması beyanı,
- Veri erişim
standart hâline gelmiştir. bilgisi

Bu beyanlar, araştırmanın **güvenilirliğini artırır**.

9. Yapay Zekâ ve Etik (Geçiş Haftası)

Bu noktada yapay zekâ kullanımı etik tartışmalara yeni bir boyut ekler:

- Metin üretimi
- Veri analizi
- Literatür taraması

AI, **yardımcı araç** olabilir; ancak yazarın yerini alamaz. Şeffaflık esastır.

10. Uygulamalı Atölye: Etik Vaka Analizi

Atölye çalışması:

Öğrencilere gerçekçi etik vakalar sunulur:

- Onamsız görüşme
- Gizli veri paylaşımı
- İntihal örnekleri

Öğrencilerden:

1. Etik ihlali tespit etmeleri
2. Alternatif etik çözüm önermeleri

istenir.

11. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- Kendi araştırması için
- Olası etik riskleri belirler
- Bu risklere karşı alınacak önlemleri yazar

(1–1,5 sayfa)

12. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Etik ilkeleri içselleştirir.
- Din Bilimleri’ne özgü etik riskleri tanır.
- Etik kurul süreçlerini bilinçli şekilde yönetebilir.

Bu kazanım, bir sonraki hafta ele alınacak olan **atıf sistemleri ve kaynakça yönetimi** konusunun **ahlakî temelini** oluşturur.

13. HAFTA DERS METNİ

Atıf Sistemleri ve Kaynakça Yönetimi: Bilimsel Dürüstlüğün Yazılı Dili (APA, İSNAD, Zotero, Mendeley)

1. Giriş: Atıf Neden “Bilimsel” Bir Ayrıntı Değildir?

Lisansüstü öğrencilerin önemli bir kısmı atıf ve kaynakça konusunu, “bilimsel bir zorunluluk” ya da “tez yazım kılavuzunun angaryası” olarak görür. Oysa atıf, bilimsel araştırmanın **etik omurgasının görünür hâlidir**. Bir metinde kimin konuştuğu, hangi bilginin kime ait olduğu ve araştırmacının bu bilgiyle nasıl ilişki kurduğu, doğrudan atıf yoluyla anlaşılır.

Bu haftanın temel iddiası şudur:

Atıf, başkasının emeğini korumaktan önce, araştırmacının kendi konumunu şeffaflştırır.

Atıf yapmayan bir metin yalnızca etik sorunlu değildir; aynı zamanda **bilimsel olarak güvensizdir**. Okuyucu, metnin nereden konuştuğunu ve hangi birikime dayandığını göremez.

2. Atıf, Referans ve Kaynakça Arasındaki Fark

Bu üç kavram çoğu zaman birbirinin yerine kullanılır; ancak aralarında işlevsel farklar vardır.

- **Atıf (citation):** Metin içinde yapılan gönderme
- **Referans:** Belirli bir bilginin kaynağına işaret
- **Kaynakça (references):** Metinde atıf yapılan tüm kaynakların listesi

Bilimsel etik açısından temel ilke şudur:

Metinde atıf varsa, kaynakçada yer almalıdır; kaynakçada yer alan her kaynak metinde atıf almalıdır.

Bu uyum sağlanmadığında metin güvenilirliğini kaybeder.

3. Neden Farklı Atıf Sistemleri Var?

Atıf sistemleri, disiplinlerin **bilgi üretme biçimleriyle** ilişkilidir.

- Sosyal bilimler → APA
- İlahiyat ve İslami ilimler → İSNAD
- Tarih ve felsefe → Chicago

Bu farklılık, keyfî değil; epistemolojiktir. Örneğin APA, **yazar–tarih vurgusu** yapar; bu da bilginin güncelliğini ve tartışma sürecini öne çıkarır.

4. APA Atıf Sistemi (7. Baskı) – Mantık ve Uygulama

4.1. APA’nın Temel Mantığı

APA sistemi:

- Yazar ve yıl bilgisine odaklanır.
- Metin içi atıf–kaynakça uyumunu esas alır.
- Güncel literatürü teşvik eder.

Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi ve Din Eğitimi çalışmalarında APA yaygın olarak tercih edilir.

4.2. Metin İçi Atıf (APA)

Parantez İçi

(Yılmaz, 2021)

Anlatı İçi

Yılmaz’a (2021) göre...

İki yazarlı:

(Yılmaz & Kaya, 2020)

Üç ve üzeri:

(Yılmaz et al., 2019)

4.3. Kaynakça Yazımı (APA)

Kitap:

Yazar, A. A. (Yıl). *Kitap adı*. Yayıncı.

Makale:

Yazar, A. A. (Yıl). Makale adı. *Dergi Adı*, cilt(sayı), sayfa aralığı. DOI

APA’da noktalama ve italik kullanımı **anlam belirleyicidir**; gelişigüzel yazılamaz.

5. İSNAD Atıf Sistemi – İlahiyat Alanına Özgü Bir Standart

İSNAD, özellikle Türkiye’de İlahiyat ve İslami ilimler alanları için geliştirilmiş bir sistemdir. Dipnot ağırlıklıdır ve klasik kaynaklarla çalışmaya uygundur.

5.1. İSNAD’ın Temel Özellikleri

- Dipnot kullanımı esastır.
- İlk atıf uzun, sonraki atıflar kısadır.
- Klasik eserler için özel kurallar vardır.

Dinler Tarihi ve İslam Hukuku çalışmalarında sıkça tercih edilir.

5.2. Dipnot Mantığı

İSNAD’da dipnot:

- Okuyucuyu metinden koparmadan bilgi verir.
- Kaynağın güvenilirliğini görünür kılar.

Ancak aşırı dipnot kullanımı, metnin akışını bozabilir. Bu nedenle denge esastır.

6. APA mı, İSNAD mı? Nasıl Seçilir?

Seçim, keyfi olmamalıdır. Şu kriterler belirleyicidir:

- Anabilim dalı
- Çalışmanın dili
- Hedef dergi / enstitü
- Kullanılan kaynak türleri

Aynı metin içinde **iki farklı sistem kullanılmaz**. Bu, ciddi bir yazım hatasıdır.

7. Kaynakça Yönetim Programları: Neden Gerekli?

Manuel kaynakça yazımı:

- Hata riskini artırır.
- Zaman kaybettirir.
- Tutarsızlık üretir.

Bu nedenle modern akademide kaynakça yönetim programları **zorunlu araçlar** hâline gelmiştir.

8. Zotero ve Mendeley: Mantıksal Tanıtım

8.1. Zotero

- Açık kaynaklıdır.
- Tarayıcı entegrasyonu güçlüdür.
- İSNAD ve APA stilleri mevcuttur.

8.2. Mendeley

- PDF yönetimi güçlüdür.
- Sosyal ağ özellikleri vardır.
- APA kullanımında pratiktir.

Her iki program da:

- Metin içi atıf ekler
- Kaynakça oluşturur
- Stil değişimini otomatik yapar

Ancak:

Program doğru kaynak girilmediyse hata yapar.

9. Yapay Zekâ, Atıf ve Etik

Yapay zekâ araçları:

- Literatür taramasında yardımcı olabilir
- Özetleme yapabilir

Ancak:

- Kaynak uydurabilir
- Yanlış atıf üretebilir

Bu nedenle AI çıktıları **mutlaka kontrol edilmelidir**. Sorumluluk yazara aittir.

10. Uygulamalı Atölye: Atıf Kliniği

Atölye çalışması:

Öğrencilere:

- Hatalı atıf örnekleri
- Eksik kaynakçalar
- Tutarsız dipnotlar

verilir.

Öğrencilerden:

1. Hataları tespit etmeleri
2. Doğru biçimi önermeleri

istenir.

11. Haftalık Ödev

Zorunlu ödev:

Her öğrenci:

- En az **10 kaynak** içeren bir literatür listesi oluşturur.
- Bu listeyi **APA veya İSNAD** formatında düzenler.
- Zotero veya Mendeley kullanarak teslim eder.

12. Haftanın Kazanımı

Bu haftanın sonunda öğrenci:

- Atıf sistemlerinin mantığını kavrar.
- APA ve İSNAD'ı ayırt edebilir.
- Kaynakça yönetim araçlarını bilinçli kullanır.
- Etik ve teknik uyumu sağlar.

14. HAFTA DERS METNİ

Yapay Zekâ Destekli Bilimsel Yazım: İmkânlar, Sınırlar ve İyi Uygulamalar

1. Giriş: Yapay Zekâ Bilimsel Yazının Neresinde?

Son iki yıl içerisinde yapay zekâ (YZ) tabanlı metin üretim araçları, akademik dünyanın merkezî gündemlerinden biri hâline gelmiştir. Lisansüstü öğrenciler için bu araçlar bir yandan **zaman kazandırıcı ve destekleyici**, diğer yandan **etik, metodolojik ve epistemolojik riskler** barındıran bir alan üretmektedir.

Bu haftanın temel sorusu şudur:

Yapay zekâ, bilimsel araştırmanın öznesi mi, yoksa araştırmacının kullandığı bir araç mıdır?

Bu soruya verilecek cevap, YZ'nin akademide nasıl ve ne ölçüde kullanılabileceğini belirler.

2. Bilimsel Yazımın “İnsani” Boyutu ve Yapay Zekâ

Bilimsel yazım yalnızca bilgi aktarma faaliyeti değildir. Aynı zamanda:

- Kavramsallaştırma,

- Problem kurma,
- Yorumlama,
- Teorik çerçeve inşa etme

gibi **insana özgü bilişsel süreçleri** içerir.

Yapay zekâ:

- Var olan metinleri işler,
- Olasılıksal dil üretir,
- Anlamı “yaşamaz”, sadece taklit eder.

Dolayısıyla YZ:

Anlam kurmaz, anlamı yeniden düzenler.

Bu ayrım özellikle Din Bilimleri gibi **yorumsal ve anlam merkezli alanlarda** hayati önemdedir.

3. Yapay Zekânın Akademik Süreçlerde Meşru Kullanım Alanları

Yapay zekâ araçlarının **etik sınırlar içinde** kullanılabileceği alanlar şunlardır:

3.1. Beyin Fırtınası ve Konu Netleştirme

- Araştırma konusunu daraltma
- Alternatif problem alanları görme

3.2. Taslak Oluşturma

- Bölüm başlıkları önerme
- Mantıksal akış kontrolü

3.3. Dil ve Üslup Desteği

- Anlatım bozukluklarını tespit etme
- Akademik dilde sadeleştirme

3.4. Literatür Haritalama (Sınırlı)

- Anahtar kavramları listeleme
- Temel tartışma eksenlerini özetleme

⚠ Ancak burada kritik bir sınır vardır:

Yapay zekânın sunduğu her bilgi, insan tarafından doğrulanmalıdır.

4. Yapay Zekânın Akademik Olarak Sorunlu Olduğu Alanlar

4.1. Kaynak Uydurma (Hallucination)

YZ araçları:

- Var olmayan makaleler,
- Yanlış DOI'ler,
- Uydurma kitap isimleri

üretebilir.

Bu nedenle:

YZ tarafından verilen hiçbir kaynak doğrudan kullanılmaz.

4.2. Analiz ve Yorum Üretimi

Özellikle:

- Dinî metin yorumu,
- Sosyolojik analiz,
- Psikolojik yorum

gibi alanlarda YZ'nin ürettiği metinler **yüzeysel ve bağlamsızdır.**

4.3. Hipotez Kurma ve Sonuç Yazımı

Hipotez:

- Teorik sezgi,
- Alan bilgisi,
- Metodolojik bilinç

gerektirir.

YZ ise bu bağlamı **gerçek anlamda kavrayamaz**.

5. Yapay Zekâ ve Akademik Etik

Bir metnin yapay zekâ tarafından yazılıp yazılmadığı değil, **kimin adına yazıldığı** etik sorunu doğurur.

Temel etik ilkeler:

1. YZ yazara dönüşemez
2. Akademik sorumluluk devredilemez
3. YZ kullanımı gizlenmemelidir

Birçok üniversite ve dergi artık şu ilkeyi benimsemektedir:

Yapay zekâ katkısı varsa, açıkça beyan edilmelidir.

6. Yapay Zekâ ile İntihal Arasındaki İnce Çizgi

YZ ile üretilmiş bir metin:

- Teknik olarak “özgün” olabilir
- Ama akademik olarak **sahiplik sorunu** taşır

Bu nedenle:

- Metni kim yazdı?
- Bilimsel sorumluluğu kim alıyor?

soruları merkezi hâle gelir.

7. Din Bilimleri Özelinde Yapay Zekâ Kullanımı

7.1. Din Psikolojisi

- Ölçek geliştirme → ❌
- Literatür özeti → ⚠️
- Dil sadeleştirme → ✅

7.2. Din Sosyolojisi

- Kavramsal çerçeve → ⚠
- Veri yorumu → ✗
- Metin düzenleme → ✓

7.3. Dinler Tarihi

- Karşılaştırmalı analiz → ✗
- Tarihsel bağlam → ✗
- Metin taslağı → ⚠

8. Yapay Zekâ ile Akademik Yazımda “İyi Uygulama” İlkeleri

1. YZ sadece **yardımcıdır**
2. Nihai metin yazara aittir
3. Kaynaklar manuel kontrol edilir
4. Analiz insan tarafından yapılır
5. YZ çıktısı doğrudan teslim edilmez

9. Uygulamalı Atölye: Yapay Zekâ Metni Teşhisi

Öğrencilere:

- Bir YZ üretimi metin
- Bir insan yazımı metin

verilir.

Görev:

- Kavramsal yüzeyselliği tespit etmek
- Analitik boşlukları göstermek
- Akademik dil farklarını ayırt etmek

10. Final Uygulaması (Dersin Zirvesi)

Öğrencilerden:

- Problem cümlesi
- Amaç cümlesi
- 2 hipotez
- 1 sayfalık giriş taslağı
- APA veya İSNAD uyumlu kaynakça

içeren **mini araştırma dosyası** hazırlamaları istenir.

Bu dosyada:

- YZ nerede kullanıldıysa beyan edilir
- Akademik sorumluluk yazara aittir

11. Dersin Genel Kazanımları (Bütüncül Değerlendirme)

Bu dersi başarıyla tamamlayan öğrenci:

- Bilimsel problem kurabilir
- Amaç ve hipotez yazabilir
- Yöntemsel farkları ayırt eder
- Etik ihlalleri tanır
- Atıf sistemlerini kullanır
- YZ'yi bilinçli ve sınırlı kullanır

12. Kapanış: Bilimsel Ahlâk Bir Teknik Değil, Bir Tutumdur

Bu dersin nihai amacı şudur:

Teknik olarak doğru metinler değil, ahlâkî olarak sorumlu araştırmacılar yetiştirmek.

Bilimsel yöntem ama **bilimsel sorumluluk bir karakter meselesidir.**

öğrenilebilir;

SBE 1000/2000

UYGULAMALI ÖDEV ŞABLONLARI DOSYASI

ÖDEV 1 – Bilimsel Problem Tanımlama Çalışması

(3.–4. haftalar | Temel zihniyet ödevi)

Amaç

Öğrencinin:

- Gündelik bir ilgi alanını
- Akademik bir probleme dönüştürebilmesini sağlamak

TESLİM ŞABLONU

1.

Araştırma

Alanı

(Anabilim dalı + konu alanı)

Örn: Din Sosyolojisi – Gençlik ve dini aidiyet

2. Gündelik Gözlem / Akademik İlgi (1 paragraf)

Bu _____ konuyla _____ neden _____ ilgileniyorsunuz?
Sahada / literatürde ne dikkat çekiyor?

3. Akademik Problem Cümlesi (TEK cümle)

“Bu araştırmanın problemi sorusuna cevap aramaktadır.”

Yargı, çözüm veya öneri içermemelidir.

4. Problemin Bilimsel Gerekçesi (1 paragraf)

- Literatürdeki boşluk
- Kavramsal belirsizlik
- Toplumsal önem

5. Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Bu ödevde yapay zekâ kullanıldı mı?
Kullanıldıysa **nerede ve nasıl?**

Değerlendirme Ölçütü (20 puan)

- Problem netliği (8)
- Akademik dil (6)
- Gerekçelendirme (4)
- Etik/YZ beyanı (2)

ÖDEV 2 – Amaç, Araştırma Sorusu ve Hipotez Yazımı

(5.–6. haftalar | Çekirdek uygulama)

Amaç

Öğrencinin:

- Problem–amaç–soru–hipotez farkını **fiilen kurması**

TESLİM ŞABLONU

1. Araştırma Problemi (kopyala)
(Ödev 1'den)

2. Araştırmanın Genel Amacı (1 paragraf)

“Bu araştırmanın amacı ortaya koymaktır.”

3. Araştırma Soruları (en az 2)

- AS1:
- AS2:

⚠ Soru cümlesi olacak.

4. Hipotezler (nicel ise zorunlu)

- H1:
- H2:

“X ile Y arasında anlamlı bir ilişki vardır.”

5. Uygunluk Değerlendirmesi (kısık paragraf)

- Hangi soru → hangi hipotez?
-

6. Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

📌 Değerlendirme Ölçütü (25 puan)

- Mantıksal tutarlılık (10)
 - Dil ve form (7)
 - Hipotez uygunluğu (6)
 - Etik/YZ beyanı (2)
-

📌 ÖDEV 3 – Yöntem Taslağı (Nicel / Nitel / Karma)

(7. hafta)

Amaç

Yöntemi “teknik bölüm” değil, **araştırma mantığı** olarak kurdurmak

TESLİM ŞABLONU

1.	Araştırma	Deseni
☐		Nicel
☐		Nitel
☐ Karma		

(Gerekçesiyle yazınız – 1 paragraf)

2. Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu

- Kimler?
 - Neden?
-

3. Veri Toplama Aracı

- Anket / görüşme / doküman
 - Neden uygun?
-

4. Veri Analiz Yolu

- SPSS → hangi tür analiz?
 - MAXQDA → kodlama/tema
-

5. Etik Riskler ve Önlemler

Değerlendirme Ölçütü (20 puan)

- Yöntem–problem uyumu (10)

- Açıklık (6)
- Etik farkındalık (4)

ÖDEV 4 – Mini Metin İskeleti (Başlıklandırma)

(8.–9. haftalar)

Amaç

“Yazamıyorum” sorununu çözmek

TESLİM ŞABLONU

1. Çalışma Başlığı

2. Ana Bölümler

1. Giriş
2. Kuramsal Çerçeve
3. Yöntem
4. Bulgular
5. Tartışma ve Sonuç

3. Her Bölüm için 2 Alt Başlık

4. Mantık Açıklaması (1 paragraf)

Metin nasıl akıyor?

Değerlendirme Ölçütü (15 puan)

ÖDEV 5 – Atıf ve Kaynakça Uygulaması (APA / İSNAD)

(13. hafta)

TESLİM ŞABLONU

- En az **10 kaynak**
 - Zotero / Mendeley dosyası
 - Metin içi atıf + kaynakça uyumu
-

FİNAL UYGULAMASI – Mini Araştırma Dosyası

(14. hafta)

İçerik:

- Problem
 - Amaç
 - 2 soru / hipotez
 - 1 sayfa giriş
 - Kaynakça
 - **YZ kullanım beyanı**
-

YAPAY ZEKÂ

YANLIŞ – DOĞRU KARŞILAŞTIRMA SETİ

SET 1 – Problem Cümlesi

YANLIŞ (YZ TİPİ)

Günümüzde din, toplum üzerinde önemli etkiler yaratmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada dinin bireyler üzerindeki etkileri incelenecektir.

Neden yanlış?

- Çok genel
 - Zaman, mekân, grup yok
 - Araştırılabilir değil
 - Akademik problem değil, **kompozisyon girişi**
-

✅ DOĞRU (İNSAN YAZIMI)

Bu araştırmanın problemi, Türkiye’de üniversite öğrencilerinin dijital mecralarda maruz kaldıkları dini içeriklerin dini kimlik algıları üzerindeki etkisinin nasıl şekillendiği sorusudur.

Neden doğru?

- Belirli (Türkiye / üniversite öğrencileri)
 - Araştırılabilir
 - Yorum değil, soru
 - Sosyolojik problem tanımı var
-

✏️ SET 2 – Araştırma Amacı

❌ YANLIŞ (YZ TİPİ)

Bu çalışmanın amacı din ve toplum ilişkisini incelemek ve bu konuda farkındalık oluşturmaktır.

Sorunlar

- “Farkındalık” bilimsel amaç değildir
 - Ölçülebilir çıktı yok
 - Yöntemle ilişki kurulamaz
-

✅ DOĞRU

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin sosyal medyada karşılaştıkları dini söylemleri nasıl anlamlandırdıklarını ve bu söylemlerin dini aidiyet algılarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktır.

Güçlü yön

- “Ortaya koymak” → bilimsel
 - Amaç–problem uyumlu
 - Yöntem seçimine açık
-

SET 3 – Hipotez

✗ YANLIŞ (YZ TİPİ)

Din ile bireylerin davranışları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

Neden yanlış?

- Hangi din?
 - Hangi davranış?
 - Kimler?
 - Test edilemez
-

✓ DOĞRU

H1: Sosyal medyada dini içeriklere yüksek düzeyde maruz kalan üniversite öğrencilerinin dini aidiyet puanları, düşük düzeyde maruz kalanlara göre daha yüksektir.

Neden doğru?

- Değişkenler net
 - Ölçülebilir
 - Nicel analize uygun
-

SET 4 – Giriş Paragrafı

✗ YANLIŞ (YZ TİPİ)

Din, insanlık tarihi boyunca önemli bir yere sahip olmuştur. Toplumların şekillenmesinde dinin büyük bir rolü vardır. Bu nedenle din sosyolojisi alanında birçok çalışma yapılmıştır.

Tipik YZ izleri

- Tarihsiz

- Kaynaksız
- Genellemeci
- Her çalışmaya uyabilir

✓ DOĞRU

Modern toplumlarda dinin kamusal görünürlüğü azalmakla birlikte, dijital mecralarda yeni ifade biçimleri kazandığı görülmektedir (Campbell, 2013). Özellikle gençlerin dini içeriklerle karşılaşma biçimleri, klasik sosyalleşme modellerinden farklılaşmaktadır. Bu durum, dini kimliğin oluşum süreçlerinin yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır.

Neden iyi?

- Literatürle başlıyor
- Kavramsal çerçeve var
- Araştırma gerekçesi hazırlanıyor

✍ SET 5 – Yöntem Bölümü

✗ YANLIŞ (YZ TİPİ)

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler görüşme yöntemiyle toplanmış ve analiz edilmiştir.

Sorun

- Hangi görüşme?
- Kimlerle?
- Nasıl analiz?
- “Analiz edilmiştir” = boş ifade

✓ DOĞRU

Araştırma nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır. Veriler, 2024–2025 eğitim öğretim yılında Ankara’da öğrenim gören 15 üniversite öğrencisiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Elde edilen veriler MAXQDA programı kullanılarak tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

Artı değer

- Şeffaflık
 - Tekrarlanabilirlik
 - Yöntem bilinci
-

SET 6 – Sonuç Paragrafı

YANLIŞ (YZ TİPİ)

Sonuç olarak dinin toplum üzerindeki etkileri oldukça önemlidir. Bu çalışmada elde edilen bulgular literatüre katkı sağlamaktadır.

Sorun

- Ne bulundu?
 - Nasıl katkı?
 - Hiçbir şey söylemiyor
-

DOĞRU

Araştırma bulguları, katılımcıların dijital ortamlarda karşılaştıkları dini içerikleri çoğunlukla seçici bir biçimde tükettiklerini ve bu içeriklerin dini aidiyet algılarını güçlendirmekten ziyade parçalı hâle getirdiğini göstermektedir. Bu durum, dijital din sosyalleşmesinin klasik modellerden ayrıştığını ortaya koymaktadır.

SINIF İÇİ UYGULAMA ÖNERİSİ

“YZ METNİNİ TEŞHİS ET” ETKİNLİĞİ

1. Öğrencilere **etiketsiz** metinler verilir
2. “YZ mi, insan mı?” sorusu sorulur
3. Gerekçelendirme istenir
4. Sadece tahmin değil, **neden** aranır

KAZANIM

Bu setten sonra öğrenci:

- YZ metninin **yüzeyselliğini sezgisel olarak tanır**
- “Akademik dil” ile “akademik düşünme” farkını kavrar
- YZ’yi **araç olarak konumlandırır**

Aşağıda **SBE 1000 – Bilimsel Araştırma ve Etik** dersi için **doğrudan uygulanabilir**, sınıf içi ya da **LMS (Moodle/ALMS/Canvas)** uyumlu *****“YANLIŞ–DOĞRU EŞLEŞTİRME QUIZ SETLERİ”****ni veriyorum.

Bu quizler **bilgi ölçmez, akademik sezgi ve muhakeme ölçer**. Bilinçli olarak **YZ metni tuzakları** içerir.

YANLIŞ–DOĞRU EŞLEŞTİRME QUIZLERİ

(YZ farkındalığı odaklı)

QUIZ 1 – Problem Cümlesi Tanıma

Yönerge

Aşağıda verilen problem cümlelerini okuyunuz.
Her biri için **DOĞRU (D)** veya **YANLIŞ (Y)** seçeneğini işaretleyiniz.

1.

Günümüzde din, bireylerin hayatında önemli bir yere sahiptir ve bu çalışmada dinin bireyler üzerindeki etkileri ele alınacaktır.

☐ D ☐ Y

2.

Bu araştırmanın problemi, ilahiyat fakültesi öğrencilerinin mesleki kimlik algıları ile dini bilgi kaynakları arasındaki ilişkinin nasıl kurulduğu sorusudur.

☐ D ☐ Y

3.

Din eğitimi yeterince iyi verilmemektedir ve bu durum araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

☐ D ☐ Y

Cevap Anahtarı

1. Y
2. D
3. Y

Açıklama ölçütü:

- Genellik
 - Normatif yargı
 - Araştırılabilirlik
-

QUIZ 2 – Amaç Cümlesi Ayırt Etme

Yönerge

Aşağıdaki amaç cümlelerinden hangileri bilimsel araştırma amacıdır?

1.

Bu çalışmanın amacı dinin toplum üzerindeki olumlu etkilerini göstermek ve farkındalık oluşturmaktır.

☐ D ☐ Y

2.

Bu araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin din derslerine yönelik tutumlarını etkileyen pedagojik faktörleri incelemektir.

☐ D ☐ Y

3.

Bu çalışmada gençlerin dinden uzaklaştığı ortaya konulacaktır.

☐ D ☐ Y

Cevap Anahtarı

1. Y
2. D
3. Y

YZ alarm kelimeleri:

farkındalık, göstermek, ortaya koymak (kanıt anlamında), olumlu/olumsuz

QUIZ 3 – Araştırma Sorusu – Hipotez Ayrımı

Yönerge

Aşağıdaki ifadelerden hangileri **araştırma sorusu**, hangileri **hipotezdir**?

İfade

Soru Hipotez

1. Üniversite öğrencilerinin dini aidiyet düzeyleri cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır? ☐ ☐
2. Dini aidiyet düzeyi erkek öğrencilerde kadın öğrencilere göre daha yüksektir. ☐ ☐

İfade

3. Gençler dini kimliklerini nasıl tanımlamaktadır?

Soru Hipotez

☐ ☐

Cevap Anahtarı

- 1 → Araştırma sorusu
- 2 → Hipotez
- 3 → Araştırma sorusu

İpucu:

Soru işareti \neq her zaman araştırma sorusu
Yargı + karşılaştırma = hipotez

QUIZ 4 – Yöntem Paragrafı Teşhisi (YZ Tuzağı)

Yönerge

Aşağıdaki yöntem açıklamalarından hangisi **bilimsel** olarak yeterlidir?

A)

Bu araştırmada nitel yöntem kullanılmıştır. Veriler görüşme yöntemiyle toplanmış ve analiz edilmiştir.

B)

Araştırma nitel araştırma deseninde yürütülmüştür. Veriler, 2024 yılında Ankara’da öğrenim gören 12 ilahiyat öğrencisiyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler tematik analiz yöntemiyle çözümlenmiştir.

☐ A ☐ B

Doğru Cevap

✓ B

A seçeneği YZ tipik hatasıdır:

- Belirsizlik
- Şablon cümle
- Analiz türü yok

QUIZ 5 – Giriş Paragrafı: YZ mi İnsan mı?

Yönerge

Aşağıdaki giriş paragrafını okuyunuz. Sizce bu metin:

- ☐ Yapay zekâ üretimi
- ☐ İnsan yazımı

Din, tarih boyunca toplumların şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde de dinin birey ve toplum üzerindeki etkileri devam etmektedir. Bu nedenle din alanında yapılan çalışmalar büyük önem taşımaktadır.

Doğru Cevap

✓ Yapay zekâ üretimi (veya YZ benzeri zayıf akademik metin)

Teşhis gerekçeleri:

- Kaynak yok
- Tarihsiz
- Her konuya uyarlanabilir
- Araştırmaya özgü değil

QUIZ 6 – Sonuç Paragrafı Değerlendirme

Yönerge

Aşağıdaki sonuç paragrafı bilimsel açıdan yeterli midir?

Sonuç olarak elde edilen bulgular dinin bireyler üzerindeki etkilerinin önemli olduğunu göstermektedir. Bu çalışma alana katkı sağlamaktadır.

☐ Evet ☐ Hayır

✓ Doğru Cevap

✗ Hayır

Çünkü:

- Ne bulundu? → yok
- Nasıl katkı? → yok
- Bulgularla ilişki? → yok

🎓 PUANLAMA ÖNERİSİ (LMS Uyumlu)

- Her soru: **5 puan**
- Toplam: **30 puan**
- Yanlış-doğruya ek olarak:
 - “Gerekçeni yaz” alanı açılırsa +10 puan

🎯 ÖĞRENME ÇIKTISI

Bu quizleri tamamlayan öğrenci:

- YZ metninin yüzeyselliğini ayırt eder
- Akademik metnin ayırt edici ölçütlerini tanıır
- “Doğru gibi görünen yanlış” metinlere karşı bağıışıklık kazanır

İstersen bir sonraki adımda:

- 🧠 YZ Tespit Rubriği (hakem gibi)
- 📊 LMS’ye import edilebilir quiz paketi
- 📝 Açık uçlu YZ etik sınav soruları
- 🎓 Final sınavı senaryosu

hazırlayabilirim.

👉 Hangisiyle devam edelim?